

॥ श्री ॥

चतुर्दण्डप्रकाशिका ।

प्रकाशक

श्रीमान् श्रीताराम सुकथनकर, एम. ए., एल. एल. बी.

वर्ष १९४० - १९४१ सन् १९४४

(सर्व अधिकार स्वामीन कान्तेन.)

॥ श्रीः ॥

श्रीशंकरदेवशिक्षितविरचिता

चतुर्दण्डप्रकाशिका ।

पुस्तकम्

पुष्पपत्रमन्थपंडितवृत्तार्थपदेशवसोपरीत्यभिधेन
प्रकाशितं श्रीशंकरदेव ।

नमः

भालचन्द्रशर्मणा

अधिमन्त्रभास्वमुद्रालये पुश्पाक्षरं प्रकाशितं
प्रकाशकं नीतम् ।

संस्कृतः १८४० १८७७-७८ १९१८

(सर्वेऽधिकृतः सापत्नीकताः)

Printed at the Arya-Bhawan Press, Poona City,
by Anant Vinayak Patwardhan,

AND

Published by Dattchandra Sitaram Sakthekar, M. A., LL. B.,
at 3 Malabar Hill, Bombay.

प्रस्तावना.

पश्चिमीयकारिका हा बंध दक्षिणसंगीत पद्धतीच्या आधार-
 रूपांत एक मोठा महत्त्वाचा समजलात. व्यंकटमल्ली पंडिताविषयी
 दक्षिणेकडे असूनही मोठा मान आहे; आणि आमच्या मते तो योग्यही
 आहे. या पंडिताच्या लिहिण्यांत एक गुण फारच पुरासनीय आहे
 व तो असा की, आरले कामाविक्रम स्पष्ट भाषेने व पैसांनी वाचकांपुढे
 मांडण्यास तो कधी उगमगत नसे. या पंडिताच्या नतानुयायीत इतक्या-
 दूर संस्थानचे प्रसिद्ध संगीत विद्वान् के. सुब्रह्मदीक्षित असत, ते नुकतेच
 वारले. पश्चिमीयकारिकेची अपूर्णे वत प्रकारकांश त्यांच्याकडून
 मिळाली. ती त्यांनी लिखाबद्ध स्वयं प्रकारक कार कार आमारी आहेत.
 या पंधाची समज वत दक्षिणीच्या पुरापाशी आहे, ती विद्वान्
 कोणी आपल्यास संगीतविद्याध्यास मोठा व लाभ होण्याचा समज आहे.

पश्चिमीयकारिकेची महत्त्वाच्या वाचकांकरिता वाचकांचे लक्ष
 घेतले वर. बंधकाराच्या पैली प्रकारांत एकच पद्धतच आहे. रामधर्मे
 नेहमी वारास्वरांच्या साहाय्यानेच केली जात असत. मारीसंगीत वत
 झाले होते, असे त्यांचे स्पष्ट पंधांत म्हळें आहे. पूर्वीच्या बंधकारांनी
 मेल व तबल वत राग सांगण्याची प्रथाही स्वीकारली होती हे वर,
 परंतु १२ खरीनून शक्यमेळ ७२ उत्पन्न कसल वत प्रकारांपैकी
 अक्षरच तितके मेल स्वीकारून त्यांत रामांची वांछी, त्यांनी पैली
 नव्हती. ते महत्त्वाचे काम व्यंकटमल्ली पंडितांचे उत्तम केले, व वारा
 मुख्य स्वर मानवाच्या वेदांतल्या वान्या संगीतपद्धतीना एक मजबूत
 पाया घालून दिला. दक्षिणेकडे असून ७२ वार निराख्या नावांनी
 सांगणारे एक दोन आपली बंध (उ, राकलक्षय वरि) आहेत. परंतु ते
 पश्चिमीयकारिके अज्ञात असे अनुमान आहे. मेलवस्तार करताना शरीर,
 मारीम वरि कुविन संज्ञा मानून शक्यमेळसंख्या विद्व करण्यांत बंध-

कारणें अपूर्ण चातुर्य प्राप्तविलें आहे, योंत संशय नाही. २२ धृतिस्थानें प्राथम करण्याची त्याच्या वेळची तहा त्यानें राघ सांगिल्ली आहे. लक्ष्मण अंतर व काकली स्वरस्थानें लक्ष सांगितलीं आहेत, व वादिविवा-
विस्वरनिरूपण मोठ्या खुबीनें केले आहे. शाकुंदिन पंडिताचा शुद्धस्वरमेळ चतुर्विंशत वर्गित्वाचा शुद्धमेळघारखान असावा, असें व्यंकटमल्लीनें मत होतें, असें दिसतें. त्या सुखावर व्यंकटमल्लीनें अधिक पुरावा विला अमता, तर फारच संतोषकारक झालें असतें, परंतु तो त्यानें न दिला, म्हणून त्याच्या स्वतःच्या पंथाची किंमत मुख्यीच कमी होत नाही, हे सांगण्याची जरूर नाही, संकीर्णसारासुद्धाकार गुलाबीराव बोरले, हे चतुर्विंशतानुशापीच होते. त्यांना तो संघ आतां छानून पसिद्ध झाला आहेच.

हा चतुर्विंशी संघ आपल्या उत्तरसंगतिपद्धतीसाठी कांहींच उपयोगी होईल, असें म्हणण्यास हरकत नाही, आरले पेथेही मुख्य २२ स्वरांच्या साहाय्यानें पद्धति लिहिण्याचा व्यवहार पुत्राच आहे. वेष्टा व्यंकटमल्लीनें शीमेरील्लीं शास्त्रातर्भे एकवेही साखपदाजोशी आहेत. जसिणेकडील भाय्याभे व राज्यानें निराशी असोत, परंतु पद्धतीचीं मुलतर्भे सर्व एकच आहेत, हे सहज कळेल. रम कितकें क्याल्ला ! लक्ष्मणसंगीतकारांनें व्यंकटमल्लीचीं तीं अबाधित तर्भे स्वीकारून आपले उत्तरनें हिंदुराधानी संगीत उत्तम रीतीनें व्यवस्थित करून दाखविलें नाही काय ! लक्ष्मणसंगीत हा आपला एक मोठा आधारसंघ असा त्रमजतात.

चतुर्विंशककाशिक हा संघ पत्येक संगीतानितापी सुशिक्षित विद्यार्थ्यानें आपल्या संगीती असुं यावा व त्याचा पंथासही अभ्यास करावा असें आम्हांनें मत आहे.

पुणे,
सा० १९०६१८.

} पंडित दत्तात्रेय केशव जोशी.

पंडितशंकरमल्ली यांचे चोटक चरित्र.

(एका केलसु ग्रंथाच्या आधारे.)

शंकरमल्ली हे गोविंद वीक्षितांचे तिसरे पुत्र असून यांचे व्यंकटेश्वर वीक्षित असे नांव होते. तेच हे व्यंकटमल्ली होत. हे वदनारायण वीक्षितांचे ज्येष्ठ शिष्य होते, त्यांनी वीष्णोत्तराखाबर दुष्पीडावार्ता-भरणा हा ग्रंथ लिहिला.

उत्तरेकाशील देशांतून जे वामदेवकार आले, त्यांत जेष्ठ असे जे 'नागप्याचार्य' त्यांच्याजवळ, आपल्या वडिलांच्या अनुमतीने, शंकरमल्ली यांनी वीष्णोत्तराचा बोला फळकळीने अभ्यास केला. आणि आपले गुरुजी जे नागप्याचार्य त्यांच्यावर वदिल्याने आरेर्षी रामांत 'प्रबंध जननाखर्च दुर्वाखर्च' 'जसुरे' हे शीत रचिले. हे शीत अर्पण पुत्र असून ते त्यांनी आपल्या पुत्रत्याच्या मुकुजीराशी माऊन दाखविले. हे शीत वदनागदी चर्चन वदारांत आहे.

अप्यय वीक्षितांच्या भावांचे पीथ नीलकंठ वीक्षित हे, व्यंकटेश्वर वीक्षित-व्यंकटमल्ली-यांचे एक शिष्य होते, असे त्यांनीच आपल्या योगाचरणा कान्यांत म्हळ्ळे आहे. या नीलकंठ वीक्षितांनी आपला 'नीलकंठ-विजय' हा ग्रंथ सन १५९० (१० स० १६३८) रचले लिहिला.

रघुनाथ भूषाळ यांच्या यागे त्यांचा पुत्र विजयरायण कुमार हा चकलविद्यापारंगत होऊन गाधीवर बसला. त्याकाळी त्यांच्या आज्ञेने वीणा, धुति, स्वर, मेळ, राग, अलप, ठाय, गीत, प्रबंध वदरे वदरणांनी पुक भला 'समुद्रचिह्नप्रकाशिका' नांवाचा संगीत-ग्रंथ शंकरमल्ली यांनी रचिला, त्यांनी रामांग, उषांग भाषांग

* हे नागप्याचार्य वीक्षिता यांचे पुत्र होते. यांचे वदने व्यंकटमल्लीशीर्षेगु या गीतानेष्ट एक निरुप्या वदारांत केलेले आहे. नागप्याचार्यांनी मुकुजीराय यांच्या देवपरीत यागे असे वदिलेकडे अनुभवी समजतात.

या रामांत लक्ष्मणसिं एषिली. इ० सु० १६६० मध्ये विजयराजव
भुवाळ व न्यंकटमल्ली हे समकालीन होते.

जयदेव कुर्वाने जरा श्रीकृष्णस्तुतिपर अठपद्या रचिल्या त्या-
यमाशेष न्यंकटमल्ली यांनीही, श्रीत्यागराज यांवर २४ अठपद्या
केल्या आहेत.

एकदा न्यंकटमल्ली सेतुबंध रामेश्वराचे यादेव जाल असतां, यां-
त थोरानीं त्यांना फार मास दिला, त्यावेळीं त्यांनीं लुलित रामांत
' अरे विचित्र कंडक दुष्यधवेश ' हे गीत गवडलें, त्याबरोबर फोदंड-
धारी श्रीरामलक्ष्मण येऊन, त्यांनीं थोरानासून यांचे रक्षण केलें, तेव्हां
यांना फार आनंद झाला. नंतर ते मद्यानूनसेनी जाऊन, तेथें ' हांख-
चकांकसत्याचरेरे ' अशा गीतानें त्यांनीं महालिंगभूर्तीची स्तुति केली.

एकदां रामा उदरन्यथेनें फार न्याकूळ झाला असतां, त्यांनीं
न्यंकटमल्ली यांची यांचेना केळी, — न्यंकटमल्लीस शरण गेला — तेव्हां
देवांनींल कर्ब होऊनच आपआपला धर्ममत्वादमापें यानूं यांचे असें रामास
त्यांनीं सांगतांच त्याची उदारन्यथा नाहींगी हाळी.

अशा प्रकारच्या आख्यायिका न्यंकटमल्लीसंबंधानें प्रचलित आ-
हेत. वरील आख्यायिकांत कांही आतिशयोक्तिकां आहेत, पण अशी
कथांचा अलीकड निभूर्तीचीच होत असते, हे सर्वविभुत आहे.

कांही कांही गीतांत सुदुन्यंकटमल्ली, न्यंकटवैद्यनामुह अशीं नवि
दरीत बदनात, ते होच न्यंकटमल्ली होत.

चतुर्दण्डप्रकाशिका ।

श्रीमन्महाशय नमः ।

अथ द्वितीयं श्रुतिप्रकरणम् ।

चतुर्णां पुरुषार्थानां स्वार्गं यस्मात्करोत्यतः ।
न्यागराजशिरस्यातं सोमास्कन्दमुपास्महे ॥ १ ॥

आयमकरणे वीणा समपञ्चं निरूपिता ।
तैजिकानु निरूप्यन्ते श्रुतयोऽथ विभागतः ॥ २ ॥
श्रुतिनाम भवेन्नादविशेषःस्वरकारणम् ।
ननु नास्ति स्वरश्रुत्योर्भेदो नदिफलययोः ॥ ३ ॥
विद्यते परिणामित्वपरिणामत्वसंभवः ।
अस्ति भेदस्तयोर्षेदत् स्वर्गोऽङ्गुलीकरीटयोः ॥ ४ ॥
इतिशक्तिरिति शोका श्रुतयो भरतादिभिः ।
तथा वीणामसिद्धेषु मुग्धैर् विभजामहे ॥ ५ ॥
स्वरेषु शुद्धविकृतभेदारूपद्वयशात्मसु ।
तथा हि शुद्धकण्ठे श्रुतयस्तिष्ठ ईरिताः ॥ ६ ॥
नतोऽपि शुद्धगान्धारे श्रुती दे समुवाहते ।
अतस्तः श्रुतयः शुद्धमध्यमे सन्नुदाहृताः ॥ ७ ॥
स्वात्साधारणगोधारस्तस्पाद्यां श्रुतिमर्थितः ।
तस्यैव सन्नुपादाय द्वितीयकतृतीयके ॥ ८ ॥

श्रुती द्विश्रुतिकः शोक्तो गांधारोऽन्तरनामकः ।
 वल्गा साधारणारुष्याय गांधारायादिर्मां श्रुतिम् ॥ ९ ॥
 द्वितीयां च तृतीयां चांतरगांधारसंज्ञिके ।
 तथैकश्रुतिको जातो मध्यमोऽयं चतुःश्रुतिः ॥ १० ॥
 चतस्रः श्रुतयः शोक्ताः पञ्चमे गीतवेदिभिः ।
 आदायायां द्वितीयाञ्च तृतीयांमपि तच्छ्रुतिम् ॥ ११ ॥
 बराळीमध्यमः शोक्तः श्रुतिचयसमन्वितः ।
 बराळीमध्यमाय विश्रुतीर्देत्या तु पंचमः ॥ १२ ॥
 श्रुतैकया श्रुतो जातो भवन्नपि चतुःश्रुतिः ।
 निखस्ताङ्गीतकैः शोक्ताः श्रुतयः सुद्धर्षवते ॥ १३ ॥
 स्वरे सुद्धनिषादारुष्ये द्वे श्रुती समुदाहृते ।
 चतस्रः श्रुतयः पद्मे तस्यादायादिर्मां श्रुतिम् ॥ १४ ॥
 कैशिकवारुष्यनिषादोऽयं एकश्रुतिरुदाहृतः ।
 द्वितीयकतृतीयावरुष्यतच्छ्रुतिभ्यां समन्वितः ॥ १५ ॥
 काफल्यावरुष्यनिषादोऽयं द्विश्रुतिः कथ्यते धृषीः ।
 तर्कैशिकनिषादाय श्रुतिभेदां श्रुतिद्वयीम् ॥ १६ ॥
 काफल्यैव पदावाप्ते पद्म एक श्रुतिः स्वयम् ।
 द्वाविंशतिविंशत्यैवं श्रुतयोर्दीक्षिता मया ॥ १७ ॥
 न एताः श्रुतिवीणायां यकाशने वृथक्तया ।
 श्रुतिवीणायकारस्तु वर्ष्यतामिति चेन्नथा ॥ १८ ॥
 मध्यमेत्कारुष्यवीणायां तस्मिन्नरुवं निरुष्यते ।
 विहाय सुद्धमेत्कारुष्यां वीणां चिर्मिति कथ्यते ॥ १९ ॥
 मध्यमेत्कारुष्यवीणायां श्रुतिवीणैति तच्छ्रुतम् ।
 सुद्धमेत्कारुष्यवीणायां श्रुतिवीणानिरुपणम् ॥ २० ॥
 मन्द्रस्थानेऽथवा मध्ये तारस्थानेऽथवा भवेत् ।
 न तान्मन्द्रके स्थाने श्रुतिवीणानिरुपणम् ॥ २१ ॥

शुद्धमेलाकरवीणायां मन्द्रस्थाने न एव हि ।
 मध्यस्थानेऽपि युक्तं न श्रुतिवीणानिरूपणम् ॥ २२ ॥
 गारस्थाने त्वेकतन्त्रयारुदा स्फुटदिशास्वराः ।
 तथापि पर्वणां तत्र क्षेत्रसंकीर्णतः पुनः ॥ २४ ॥
 गावकाशोऽस्ति तन्मध्ये श्रुतियोत्तरपर्वणाम् ।
 तदेव शुद्धमेलायां श्रुतिवीणाऽतिदुर्घटा ॥ २५ ॥
 तथैव रघुनाथेन्द्रवीणायांमपि दुर्घटा ।
 परन्तु मध्यमेलाकरवीणायां सुगमा भवेत् ॥ २६ ॥
 श्रुतिवीणा ततोऽस्मादिस्तरस्यामेव महश्चते ।
 मध्यमेलाकरवीणायां मध्यस्थानस्वपर्वसु ॥ २७ ॥
 द्वादशस्वपि चैतेषु श्रुतिर्व्यंजकपर्वणाम् ।
 विविधैश्चकर्म ब्रूमः श्रुतिभेदैश्चबोधकम् ॥ २८ ॥
 मेरुपकण्ठगं शुद्धपर्वणैर्वातरं विधा ।
 विभक्त्यपर्वणपर्वेन्दुहृदयमानं विनान्तरे ॥ २९ ॥
 पर्वहृदयनिवेशे स्फुटिसौऽपि श्रुतयः स्फुटाः ।
 शुद्धपर्वे तथा शुद्धगान्धारक्षेत्रकं द्विधा ॥ ३० ॥
 विचरुवाथ यथावस्वर्षं पर्वं गान्धारभासकम् ।
 स्वपेक्ष्य मध्ये पर्वकं यथा परिनिवश्यते ॥ ३१ ॥
 गांधारस्व तदानीं स्यात् श्रुतिद्वयमतिस्फुटम् ।
 मध्यमस्व स्वरस्योक्ताक्षतस्रः श्रुतयः स्फुटाः ॥ ३२ ॥
 तत्र साधारणे स्पष्टा गान्धारे श्रुतिरेकिकता ।
 अन्तराकृपानगान्धारक्षेत्रं द्वेषा विचरुव तु ॥ ३३ ॥
 एषस्व पर्वणो मध्ये तयोर्पदि निवेशनम् ।
 जायतेऽन्तरगान्धारे श्रुतिद्वयमतिस्फुटम् ॥ ३४ ॥

मध्यमे श्रुतिरेवेति स्पर्शं श्रुतिचतुष्टयम् ।
 चतुःश्रुतिवत्त्वमोऽस्य श्रुतिचतस्रुपाश्रितः ॥ ३५ ॥
 धरास्त्रीवच्यमः पूर्वमात्म्यानें सल्लु तथया ।
 धरास्त्रीमध्यमं त्रेधा विभज्यात् त्रया स्थितम् ॥ ३६ ॥
 चरास्त्रीमध्यमं पर्ये व्यवेक्ष्यतु तदन्तरे ।
 पर्येद्वयनिवेशं स्यात् श्रुतित्रयमतिस्फुटम् ॥ ३७ ॥
 श्रुतिरेवा स्फुटा स्वस्मिन् मिलित्वा तेन पञ्चमे ।
 क्षतस्यः श्रुतयः स्पष्टा क्षेत्रनिश्चिन्निर्गम्या ॥ ३८ ॥
 विभज्य द्विविधं शुद्धैवतक्षत्रमध्यम ।
 ह्यमोनगीभरच्छुद्धैवतक्षोनिर्पर्वकम् ॥ ३९ ॥
 हिन्या पर्वेदवन्धामे श्रुतित्रयमतिस्फुटम् ।
 क्षेत्रं शुद्धनिषादस्य विभज्य द्विविधं तथा ॥ ४० ॥
 ह्यं शुद्धनिषादस्य पर्ये हिन्या तदन्तरे ।
 यथैकं पर्ये तर्हि स्यात् श्रुतिद्वयमतिस्फुटम् ॥ ४१ ॥
 चतस्रः श्रुतव्यपदेने मासुद्धा सल्लुतयथा ।
 कैश्चित्कालेष्वनिषादे द्वि तस्यैका दस्यते श्रुतिः ॥ ४२ ॥
 काश्चलयात्म्यनिषादन्तु देवाकृत्य तदन्तरे ।
 जायते पर्येविन्दामे स्पर्शं तस्य श्रुतिद्वयम् ॥ ४३ ॥
 स्वस्वीधत्त श्रुतिमालस्य पद्मे श्रुतिचतुष्टयम् ।
 इत्येवं मध्यमेत्याद्यां श्रुतिवीणा प्रकाशतः ॥ ४४ ॥
 द्वाविंशतिश्रुतीनाञ्च विभाजकम् ईदृशितः ।

नन्वाप्यं पद्मजसुःसुद्धं जगत्प्रतिज्ञया त्वया ॥ ४५ ॥
 किमर्थं श्रुतिवीणाधरं पर्वेन्द्यासः मर्दायिनः ।
 उन्मत्तो नास्ति पद्मजस्य पर्ये यस्मादस्यं पुनः ॥ ४६ ॥
 तानः केवलस्यान्निष्या पर्येस्वस्तंनमन्तव ।
 न शयया श्रुतयो बौद्धं स्वरे पर्ये विनाकृते ॥ ४७ ॥

त्रेयान्ताः स्वतः पर्वतः श्रुतिपर्वनिवेशनात् ।
 तस्मादाद्यमक्षिपद्भ्या पदमं पर्वविभजितम् ॥ ४८ ॥
 कृपभादितया शोक्तं श्रुतिपर्वनिवेशनात् ।
 यदि पदभादिमत्त्वेन श्रुतिवीणाप्रकाशनम् ॥ ४९ ॥
 अवेक्षितं स्वात्मस्यापि तदुपायः प्रकाशयते ।
 मध्यमेन्द्रारुववीणायां श्रुतिवीणाप्रकाशनम् ॥ ५० ॥
 कर्तुं पदभादिमत्त्वेन ब्रह्मणापि न शक्यते ।
 न श्लोकतन्त्रयुपाख्या स्वरा इत्यत्र मन्द्रके ॥ ५१ ॥
 स्थाने स्पर्शमेन्द्रायां तारस्थाने तु यद्यपि ।
 सन्त्येकतन्त्रयुपाख्याः स्वरास्सर्वेऽपि किं पुनः ॥ ५२ ॥
 तत्राप्यपर्वणान्तावन् शेषसङ्कोचतः पुनः ।
 नात्रकाशोऽस्ति तन्मध्ये श्रुतिशापकपर्वणाम् ॥ ५३ ॥
 कृपभादितया तस्मादीर्वेषु इत्यत्रापि ।
 पर्वसु श्रुतिवीणायं वेङ्कटेश्वरेणारिना ॥ ५४ ॥
 तन्त्रयुपादिमत्त्वेन श्रुतिवीणाप्रकाशनम् ।
 शुद्धमेन्द्रारुववीणायां तारस्थाने कथञ्चन ॥ ५५ ॥
 तारपदभादिमत्त्वेन तदाद्यश्रुतिशास्त्रिनम् ।
 आरभ्य कैशिकीमंशनिवारं इत्यत्रापि ॥ ५६ ॥
 स्वरे पूर्वपदित्येव श्रुतिपर्वणि विन्वसेत् ।
 अत्रापि शेषसङ्कोचं मध्यमेवम रोचते ॥ ५७ ॥
 भासति श्रुतिस्वादिस्वरात्पी त्रिपुटादिषु (?) ।
 अहमेव श्रुतिर्वेदीत्याह गोपालनाथकः ॥ ५८ ॥
 अथ मभूति ताः सर्वे श्रुतिहा न तु परिहृताः ॥
 इति श्रीवेङ्कटेश्वरदीक्षितस्य कर्ता चतुर्दशमका-
 शिकायां द्वितीयं श्रुतिप्रकरणं
 संपूर्णम् ॥

अथ तृतीयं स्वरप्रकरणम् ।

चतुर्णां पुरुषार्थानां त्यागं यस्मान् करोत्यतः ।
त्यागसाज्जिनिरूपानं सोमास्त्वन्दमुपास्महे ॥

द्वितीयास्मिन्प्रकरणे ध्रुतयः समुदीरिताः ।
अथेदानीमिदं प्रकरणे स्वरः ध्रुतिसमुद्भवाः ॥ १ ॥
एव शुद्धस्वराः सप्त मुखारीवाशभासुक्ताः ।
चतुश्चतुश्चतुश्चैव पद्ममध्यमर्षचमाः ॥ २ ॥
द्वे द्वे निष्पादगान्धारीं विस्ती ऋषभर्षैपती ।
इत्येवं भरतश्लोकसंख्यातध्रुविशालिनः ॥ ३ ॥
विकृतास्तु स्वराः पञ्चेत्यस्माभिरचक्षापेते ।
एनाद्ये तु निर्गमको विकृतान् द्वादशस्वरान् ॥ ४ ॥
अथवीत्येषनपुनस्सद्याहुर्विकृतिस्वरान् ।
सर्वेष्वेतेसमाश्लेष्य स्वस्वमार्गानुसारतः ॥ ५ ॥
स्वराः पञ्चैव विकृता इति सिद्धान्तितं मया ।
ताश्च पंच स्वरान् सम्प्रतिविच्य न्याहरामहे ॥ ६ ॥
साधारणश्च गान्धारी गान्धारश्चान्तराभिधः ।
द्वौ तौ च मध्यमशेषसंभूतौ विकृतस्वरो ॥ ७ ॥
द्वारादीमध्यमश्लोकः पंचमशेषसंभवः ।
पद्मशेषसमुद्भूतौ फेसिक्वीदाकृषीस्वरो ॥ ८ ॥
एवमेते स्वराः पंच विकृता इति निर्णयः ।
आहस्य शुद्धविकृताः स्वरा द्वादश कीर्तिताः ॥ ९ ॥
स्वरेषु द्वादशस्वेषु केषामन्येकरूपता ।
द्वैरुप्यमपि केषाञ्चित्केषाञ्चिद्विभिरुपता ॥ १० ॥

क्वादि शुद्धकल्पमशुद्धपैवतयोः पुनः ।
 विश्विः भ्रुत्येकभावेन सर्वदाप्येकरूपता ॥ ११ ॥
 यदा तु शुद्धगान्धारो गान्धारत्वं भवत्यने ।
 तदा द्विभ्रुतिकोऽप्येवो मुखारीरामके यथा ॥ १२ ॥
 यदा स एव जायेत कल्पमस्तु तदा पुनः ।
 पंचभ्रुतिरिति ज्ञेवं श्रीरामोऽत्र निदर्शनम् ॥ १३ ॥
 एवं शुद्धनिषादस्य निषादत्वं यथा भवेत् ।
 तदा द्विभ्रुतिकत्वं स्यात् मुखार्यत्र निदर्शनम् ॥ १४ ॥
 स एव यदि जायेत पैवतस्तु तदा पुनः ।
 पंचभ्रुतिरिति ज्ञेयो शंकराभरणे यथा ॥ १५ ॥
 नर्धेव शुद्धगान्धारनिषादी इौ द्विरुपिणी ।
 साधारण्यगगान्धारः शुद्धपैवतयोः यदि ॥ १६ ॥
 तदा द्विभ्रुतिको ज्ञेयो भूषाख्योऽत्र निदर्शनम् ।
 तस्यैव पंचभ्रुतिना कल्पमेतान्वयो यदि ॥ १७ ॥
 तदैकभ्रुतिना ज्ञेया श्रीरामोऽत्र निदर्शनम् ।
 यदा कल्पमसंज्ञोऽत्रं तदा पद्भ्रुतिको भवेत् ॥ १८ ॥
 अत्रोदाहरणं नाट्येनमस्य विरूपता ।
 वैशिकस्यास्यानिषादस्य शुद्धपैवतसंगमे ॥ १९ ॥
 विभ्रुतित्वमिति ज्ञेवं भैरवस्य निदर्शनम् ।
 तस्यैव पंचभ्रुतिकर्धवतेनान्वयो यदि ॥ २० ॥
 तदैकभ्रुतिकत्वं स्यान्श्रीरामोऽत्र निदर्शनम् ।
 स एव पैवतश्चेत्स्यात् पद्भ्रुतिर्नाट्ये यथा ॥ २१ ॥
 इति साधारणस्यातो गान्धारः कैशिक्याभिधः ।
 निषादश्चेत्पुभावेर्ना विश्विरुपाविति स्थितिः ॥ २२ ॥
 गान्धारस्यान्तरास्यस्य यदा शुद्धपैवान्वयः ।
 तदा पंचभ्रुतिकत्वं स्याद्गान् गौड्यादिके यथा ॥ २३ ॥

तस्यैव पंचश्रुतिकण्ठमेषान्त्वयो यदा ।
 तदा त्रिश्रुतिकत्वं स्वाच्छंकराभरणं यथा ॥ २४ ॥
 स एव त्रिश्रुतिर्ज्ञेयो परद्रुन्युपभसंगमे ।
 यदा नाद्याभिधे रागे ऽग्नि तस्य विरूपता ॥ २५ ॥
 क्वाकल्याण्यनिपादस्य शुद्धपंचनसंगमे ।
 पंच श्रुतिकता ज्ञेया यथा गौड्यादिके पुनः ॥ २६ ॥
 स एव पंचश्रुतिकपंचने नान्ययो यदि ।
 तदा त्रिश्रुतिको ज्ञेयः शंकराभरणे यथा ॥ २७ ॥
 तस्यैव पंचनेन स्वाद्यदि परद्रुतिनान्त्वयः ।
 तदा त्रिश्रुतिकत्वं स्वाद्याने नाद्याभिधे यथा ॥ २८ ॥
 इत्यन्तरारूपगांभारक्वाकल्याण्यनिपादयोः ।
 इत्येकं विश्विरूपत्वं मस्याभिरुपचर्णिनम् ॥ २९ ॥
 यदा तु मध्यमः शुद्धशुद्धगांभारसङ्गतः ।
 तदा चतुःश्रुतिर्ज्ञेयो मुखार्थेन निदर्शनम् ॥ ३० ॥
 साधारण्यार्यगांभारसंपृक्तश्रेयस एव हि ।
 तदा त्रिश्रुतिको ज्ञेयो रागे श्रीरागके यथा ॥ ३१ ॥
 स एवांतरगांभारयोगे त्वेकश्रुतिर्भवेत् ।
 गौड्यादिषु यथा रागेऽप्यित्येनस्य विरूपता ॥ ३२ ॥
 एवं पद्मस्य शुद्धेन निपादेन सहान्त्वयः ।
 चतुःश्रुतिकता ज्ञेया मुखार्थेन निदर्शनम् ॥ ३३ ॥
 स एव कैशिकी नाम निपादेनान्वयो यदि ।
 तदा त्रिश्रुतिरित्येव श्रीरागेऽस्वाद्यदिदर्शनम् ॥ ३४ ॥
 तस्यैव काकली नाम्ना निपादेनान्वयो यदि ।
 त्वैकश्रुतिकत्वं स्वाद्याने गौड्यादिके यथा ॥ ३५ ॥
 इत्युक्ते विश्विरूपत्वं शुद्धमध्यमपद्मयोः ।
 वराहोपमध्यमस्याथ शुद्धगांभारसंगमे ॥ ३६ ॥

सप्तश्रुतिस्वमित्यर्थं वराळ्येष निदर्शनम् ।
 तस्य साधारणारूपेण गांधारेण यदान्वयः ॥ ३७ ॥
 कदा चतुःश्रुतिता पन्तुवराळ्यादिषु दृश्यते ।
 स एवान्तरगांधारसंबन्धी चेत्ततुःश्रुतिः ॥ ३८ ॥
 अथोदाहरणं रागः शुद्धरागक्रियाभिधः ।
 वराळीमध्यमस्वैवं वैरुप्यमुपपादितम् ॥ ३९ ॥
 यदा तु पंचमः शुद्धः मध्यमेन समन्वितः ।
 कदा चतुःश्रुतिर्ज्ञेयो मुत्पार्षेय निदर्शनम् ॥ ४० ॥
 स एवैकश्रुतिर्मुक्तो वराळीमध्यमेन चेत् ।
 इति द्वैरुप्यमस्माभिः पंचमस्य एकन्वितम् ॥ ४१ ॥
 तदेवं शुद्धकण्ठशुद्धपंचमयोः पृथक् ।
 एकैकारुपता शुद्धगांधारकनिषादयोः ॥ ४२ ॥
 तथैव पंचमस्यापि द्वैरुप्यं पृथगोरितम् ।
 साधारणारूपगांधारकैशिस्यान्यनिषादयोः ॥ ४३ ॥
 अंतराभिधगांधारकाकल्पारूपनिषादयोः ।
 मध्यमस्यापि षड्मस्य वराळीमध्यमस्य च ॥ ४४ ॥
 अथैकं विद्विहुरूपम्वमस्माभिरुपपादितम् ।

नम्येतद्वैरुपादिवर्षीने किं फलं तत्र ॥ ४५ ॥
 चतुश्चतुरिति श्लोकपर्यालोचनया यतः ।
 हुत्पारिमेळमाकस्थशुद्धसर्वस्वराः स्थिताः ॥ ४६ ॥
 न्तु तद्व्यतिरिक्तानां मेळानामेकसप्तमी ।
 नतिमेळं च निवृत्ता सप्तस्वरयता अपि ॥ ४७ ॥
 भस्माभिः कलशविध्यन्ते मेळ्याश्चात्रे द्विसप्तभिः ।
 ततस्तकलमेळस्थसर्वस्वरशुभापि ॥ ४८ ॥
 द्वापिचतुश्चतुरीणां च विभागाश्च मया कृतम् ।
 एकैरुप्यद्वैरुप्यन्वैरुप्यत्पानिरुप्यन्तम् ॥ ४९ ॥

नन्वास्वामैकस्वपादिवर्णनस्य श्रवोत्तमम् ।
 पादबौद्धवरागेषु वर्ज्यन्ते ये स्वराः पुनः ॥ ५० ॥
 तदाश्रयध्रुवीनां हि स्वराः किञ्चित्तरान्वयः ।
 अथेदमुत्तरं श्रुमो वर्जनीयस्वराभयाः ॥ ५१ ॥
 श्रुतयो नैव वर्ज्यन्ते न च शाल्पुत्तरस्वरात् ।
 किंतु वर्ज्यस्वरेष्वेवाभस्तिष्ठन्ति हि ताः पुनः ॥ ५२ ॥
 संभवन्तपुत्रयोर्मिदः ध्रुवीनां गणनाश्रये ।
 धीतमेकं च यस्तस्मिन्नियतस्वरसिद्धये ॥ ५३ ॥
 द्वाविंशतिध्रुवीनामप्यन्तर्ध्वं भाव इत्यन्ते ।
 येषु च पादबौद्धपादिव्यवस्थानैव संभवेत् ॥ ५४ ॥
 तदा सर्वेऽपि रागाः मधुः संपूर्णा एव केवलम् ।
 अथ संगीतशास्त्रार्थं वदन्ममिदमुच्यते ॥ ५५ ॥
 बीजावादनमानादिसमये वर्जितान् स्वराञ्च ।
 समुत्प्लुत्य समुत्प्लुत्य वादयन्त्येव वादकाः ॥ ५६ ॥
 गायन्ति नायकाश्चाथ इति वादिष्यवशित्तिः ।
 सर्वदा वादये त्वाऽप्यस्वराणां परिचर्तने ॥ ५७ ॥
 तदुत्तरस्वराणां तु जननं नैव संभवेत् ।
 पूर्वपूर्वस्वराभावे कर्षं कार्यः समुद्भवः ॥ ५८ ॥
 स्वराणां पठने तावदुत्तरोत्तरभाविनाम् ।
 एवं निरूपिताः ह्युदा विहृतशब्द स्वराः स्फुटम् ॥ ५९ ॥

अथ स्वरसमूहान्मग्रामलक्षणानुच्यते ।
 ग्रामवत् ग्राम इत्येवमुपचारो विवक्षितः ॥ ६० ॥
 यथा जनसमूहस्य लोके ग्राम इति यथा ।
 तथा स्वरसमूहोऽत्र ग्राम इत्युपवर्तते ॥ ६१ ॥
 केवलस्वरद्वन्द्वस्य ग्रामत्वे कथिते सति ।
 द्वाभाश्रयेत्वादिवाचयेऽप्यतिव्याप्तिर्भवेत्ततः ॥ ६२ ॥

मूर्त्तनाशुद्धकृदाख्यतानायाश्चय इत्यपि ।
 देवं स्वरसमूहस्य विशेषणमिति स्थितिः ॥ ६३ ॥
 स च ग्रामस्त्रिधा तत्र स्यात् पद्मग्राम आदिमाः ।
 मध्यमग्रामनामाथ गांधारग्रामसंज्ञिकः ॥ ६४ ॥
 त्रयाणामपि चनेर्षा कृमाह्वयणमुच्यते ।
 पद्मग्रामः पंचमे स्वचतुर्थभृतिसंस्थिते ॥ ६५ ॥
 स्वोपान्त्यभृतिसंस्थेस्मिन् मध्यमग्राम इत्यने ।
 रिमयोः श्रुतिभेदेका गांधारश्चेत्समाश्रितः ॥ ६६ ॥
 पशुर्दि धो निपादास्तु धश्रुति सश्रुति द्वितः ।
 गांधारग्राममाचष्ट तदा न नाग्दो मुनिः ॥ ६७ ॥
 द्वाभेधेतेषु गांधारग्रामो नास्ति गरीलले ।
 स्वर्गलोकपरधिति सर्वेषामेव संवत्सु ॥ ६८ ॥
 अस्माभिर्मध्यमग्रामोऽप्यसत्त्वाय उच्यते ।
 तथाहि मध्यमग्रामे त्रिश्रुतिः पंचमाः स्यत् ॥ ६९ ॥
 वरालीमध्यमो ज्ञातस्म पुनर्पद्यमानतः
 मध्यमादिमभृतिषु मध्यमग्रामसम्भृतु ॥ ७० ॥
 रामेषु इत्येते नैव वरालीमध्यमस्ततः ।
 अशुद्धो मध्यमग्रामो लक्ष्यवार्मविरोधतः ॥ ७१ ॥
 एक एव ततः पद्मग्राम इत्यवधार्यते ।

ग्रामात्त्रयत्रभृतीऽप्य मूर्त्तनादिभिरुच्यते ॥ ७२ ॥
 त्रमात् स्वराणां सप्तानामात्रैः श्वाचरोहणम् ।
 मूर्त्तमेत्युच्यते तास्तु मतिभेदे च सप्तधा ॥ ७३ ॥
 तथाहि पद्मग्रामस्य निपादास्ताभिरोहणान् ।
 निपादादिषु पद्मान्तापरीहान्मूर्त्तनादिमाः ॥ ७४ ॥
 एवं कृपभमारभ्य पद्मान्तमभिरोहणात् ।
 पद्मनादिः कृपभान्ताश्चापरीहेष द्वितीचक्र ॥ ७५ ॥

एवमेव समुच्चया भाषारादिसर्वेष्वपि ।
 अतः प्रतिस्वरन्तावर्द्धकस्य मूर्च्छना भवेत् ॥ ७६ ॥
 आहत्य बक्ष्यमाणेषु द्विसप्तविधेष्वपि ।
 सप्तस्वरसमुदात्म्येलेषु प्रतिभेदकम् ॥ ७७ ॥
 मूर्च्छनास्सप्तसप्तौति वैकटाप्यरिचलितम् ।
 निरूपयतेऽधुना नानस्वरविस्तारलक्षणम् ॥ ७८ ॥
 गानो द्विधा शुद्धतानः कूटतान इति यस्मात्
 एकैक रागभाषाभिन्वयकिसंपादकस्तु यः ॥ ७९ ॥
 स शुद्धतान इत्युक्तः कूटतानः स उच्यते ।
 यस्तु रागद्वयसङ्गतिः साधारणतया स्थितः ॥ ८० ॥

अथ स्वरपरिष्कारानलंकारान् मन्वक्ष्यते ।
 ते च विषाष्टिकृदिताः साङ्गन्दिनेन मूरिषा ॥ ८१ ॥
 न ते पुनर्लक्ष्यमाणे लक्ष्यन्ते ह्यवधिमतः ।
 अहो मसिद्धालंकारा लक्ष्यन्ते नव श्लोकः ॥ ८२ ॥
 ध्रुवो मरुथो रूपकश्च छन्दा विपुट एव च ।
 अतलालंकारालक्ष्येत्सष्टालंकृतयः स्मृताः ॥ ८३ ॥
 अर्थतेषां क्रमेणैव लक्षणं प्रतिपाद्यते ।
 श्लोकदार्ढ्येन तालेन विषदो श्लोकः स्मृतः ॥ ८४ ॥
 तासां श्लोकवाले द्विद्वयधरो हो द्वुती ततः ।
 लघुरेकः परिक्रमधतुरत्तरसंज्ञितः ॥ ८५ ॥
 आङ्गत्याष्टाक्षरमितो श्लोकः स्याद्द्विषानकः ।
 सरिषम । पथ । निष ॥ सनिधय । यन निष ॥ ८६ ॥

गम्यांगः । ० ०

अथ ध्रुवाख्यालंकारभेदो द्वितीयः प्रतिपाद्यते ।
 ध्रुवतात्वेन संबद्धो ध्रुवालंकार उच्यते ॥ ८७ ॥

ध्रुवतालः पुनर्द्वेषा नाख्यर्द्वीध्रुवस्तथा ।
 बीणावाद्यध्रुवश्चेति नाख्यर्द्वीध्रुवेऽल्पः ॥ ८८ ॥
 चतुरक्षरवानादीं गुरुः पञ्चादशाक्षरः ।
 बीणावाद्यध्रुवेत्वादीं लघुः द्वौ चतुरक्षरी ॥ ८९ ॥
 ततः चतुशरोन्वारसम्मितो लघुशेखरः ।
 चतुर्दशाक्षरमिती वादत्येतावृत्तां ध्रुवां ॥ ९० ॥
 ध्रुवयोरनयोस्तावन्नादख्यर्द्वीध्रुवः परम् ।
 मध्यागिकः शास्त्रदृष्टः स एव ध्रुवि वैचिकित् ॥ ९१ ॥
 बीणायां वादने रक्तिलाभात् ध्रुवव्याम्बितः ।

सरिगम गरि । सरिगरि । सरिगम ॥

रिगमप मग । रिगमग । रिगमप ॥

तालभागः १ ।

अलंकारस्तुतीपोऽथ लघ्वेने मडनामकः ॥ ९२ ॥
 मडनालनिचदो यः स मड इति कीर्तितः ।
 मडतालं द्रुतस्वपादावक्षरद्वयसम्मितः ॥ ९३ ॥
 ततो लघु द्वौ विज्ञेयी चतुरक्षरसंमिती ।
 आहृण्य मडतालोऽथ दशाक्षर भवः स्मृतः ॥ ९४ ॥

सरिगरि । सरि । सरिगम ॥

रिगमग । रिग । रिगमप ॥

तालभागः । ० ।

रूपकाल्यक्षरुषो अलंकारः प्रतिपाद्यने ।
 चदो रूपकतालं रूपकः परिकीर्तितः ॥ ९५ ॥
 आदीं द्रुतो लघुः पञ्चाचाले रूपकनामके ।
 तेन रूपकनामार्चं विज्ञातः स पञ्चमः ॥ ९६ ॥

सरि । सरिगम ॥ रिग । रिगमप ॥

तालभागः ० ।

अलंकारोऽथ श्रृंगारव्यः पंचमः प्रतिपाद्यने ।
 श्रृंगारानेन संयुक्तो श्रृंगारालंकार उच्यते ॥ ९७ ॥

शंषातालो द्विधा नाट्यवीगयोः परिरुच्यते ।
 तत्र स्यात्पञ्चशंषावाचार्दी तावदप्युद्धृतः ॥ ९८ ॥
 पञ्चाक्षरमितः पश्चात् द्वयो द्व्यक्षरसंमितः ।
 ततः सप्ताक्षरीकालसंमितो लघुश्लोकारः ॥ ९९ ॥
 बाभ्रुव्यङ्ग्यशंषायां विरामान्तद्वुतो मतः ।
 द्व्यक्षरः स परं सप्ताक्षरोच्चारणसंमितः ॥ १०० ॥
 लघुश्लोकरनामैकः शंषाश्लोकावुभाषिणी ।
 दशलक्षणश्लोकारसंवितापिप्पित्तिनिर्णयः ॥ १०१ ॥
 अनयोर्ब्रह्मयोर्नाट्यशंषा मामाणिकी स्मृता ।
 तापेव रक्तिलाभेन कृत्वा यातवयान्विषाम् ॥ १०२ ॥
 धीनायां वादयन्तीह वैणिका इति निर्णयः ।
 सरिग सरिस रिगमा । रिगम रिगरि नमपा ॥

तल्लानिः १००

षष्ठोऽथ त्रिपुटे नामालंकारः प्रतिपाद्यते ॥ १०३ ॥
 त्रिपुटेरुत्प्रेन तालेन निषट्त्रिपुटः स्मृतः ।
 त्रिपुटे द्वौ दुतावादी वृक्षकृद्द्व्यक्षरसंविता ॥ १०४ ॥
 विरामान्तद्वुतः पश्चादक्षरत्रयसंमितः ।
 आहस्य त्रिपुटस्तालो द्वेषः सप्ताक्षरी स्मृतः ॥ १०५ ॥
 सरिग सरि गम ॥ रिगम रिग मप ॥

तल्लानिः १००

निरुच्यतेऽतस्तालाव्योऽलंकारः सप्तसोऽधुना ।
 अठतालैर्न संवृक्तमठतालं पंचधने ॥ १०६ ॥
 अठतालैर्दुर्ना द्विद्व्यक्षरकालावुर्भा स्मृता ।
 पंच पंचाक्षरविर्गा सप्तु द्वौ तदन्तरम् ॥ १०७ ॥

चतुर्दशाक्षरी कालो जातस्तेनाटकालकः ।

सरिगा । सारिगा । मा । वा । रिगमा । रिगमा ॥

सारांगः ५ ५००

पाटांतरं सरिगा । रिसारि । गा । मा मा रि गा मा
वारिगा । वा । पा ॥

आह्वयः स्फुटमेवाधालंकारः प्रतिपाद्यते ॥ १०८ ॥

एकवालेन युक्तस्वादेकतालः मर्कीतिलः ।

एकद्वुतेनैकताल एकतालस्य लक्षणम् ॥ १०९ ॥

लक्ष्येस्विदानीमित्ताद्येकतालो च रक्तिदः ।

इत्येकतालस्थानेऽस्मिन्नादितालो निवेशितः ॥ ११० ॥

आदिताले त्वेकलक्षतुरक्षरसंमितः ।

एवमष्टावलंकारा लक्षिता लक्ष्यसंमताः ॥ १११ ॥

एतान् भ्रुवादिष्वान् समतालान् गूलादिसंज्ञिकान् ।

तासं च श्लोपटालान् रणार्थं च कश्चित् कश्चित् ॥ ११२ ॥

गीतमकरणोक्तेषु गीतेषु विनियोजयेत् ।

एतन्नयतिरिक्तास्तु न गीतेषु निवेशयेत् ॥ ११३ ॥

अवधिषु च संघोष्यास्तालमकरणोदिताः ।

तालाः गूलादिकवर्धने सर्वे भवेति निर्णयः ॥ ११४ ॥

यद्यप्यष्टावलंकारा लक्ष्यवर्त्मनि संप्रति ।

लक्षलक्षणमात्रेण दृश्यन्ते नैव कुत्रचिन् ॥ ११५ ॥

समः । अतीतः । अनागतः ।

तथाप्यनगततीतसमाख्यानश्लेषयम् ।

अनुसृष्टेह वीणायां रक्तिव्याभेन वैषिकैः ॥ ११६ ॥

लघुद्वुतादेरधुना पौर्वापर्यं समाश्रितम् ।

अलंकाराधिकपर्यं गमकान् व्याहरामहे ॥ ११७ ॥

स्वरस्य केषो गमकः श्रोत्रुचितमुत्पादकः ।
 स्वीयस्थानधुतिगतच्छायामन्याश्रयाद्यपि ॥ ११८ ॥
 क्षयां गमयतीत्येष गमकः परिकीर्तितः ।
 नै च पंचदशः प्रोक्ता गमका भरतादिभिः ॥ ११९ ॥
 तिरिचः स्फुरितश्चैव केषितो लीन इत्यपि ।
 आदोलितो वल्लिधाय विभिन्नः कुरुत्याहती ॥ १२० ॥
 उल्लासितः श्रावितश्च दुंफितो मुद्रितस्तथा ।
 नापितो मिथितश्चेति भेदाः पंचदश स्मृताः ॥ १२१ ॥
 अल्पल्पहमरुध्वानकंपानुद्धानिर्मुंदरः ।
 द्रुततुर्पाश्र्ववेगेन युक्तः केषः स्वरस्य यः ॥ १२२ ॥
 स एव निरुपो नाम गमकः परिकीर्तितः ।
 यस्तु द्रुततुर्पाश्र्ववेगेन सहितो भवेत् ॥ १२३ ॥
 स्वरकंपः स एवोक्तः स्फुरितो नाम नामकः ।
 ६-यत्वे स्फुरितस्थाने दोल्यो लोके विकल्पितः ॥ १२४ ॥
 लक्षणं तस्य दोलस्य पूर्वोच्चार्यदीरितम् ।
 दोल्यो मुक्तकलनपेव चलनं लुठनात्वकम् ॥ १२५ ॥
 द्रुतार्धमानवेगेन स्वरकंपस्तु केषितः ।
 पूर्णद्रुतमानेन वेगेन सहितस्तु यः ॥ १२६ ॥
 स्वरकंपः स एवोक्तो गमको लीनसंज्ञिकः ।
 लघुवमानवेगेन स्वरकंपस्तु यो भवेत् ॥ १२७ ॥
 तत्रादोलितनामानं गमकं तद्विदो विदुः ।
 नानापकमलसैरुपश्र्ववेगात्पृष्ठा हि यः ॥ १२८ ॥
 केषःस्वराणां स पुनर्वल्लिरित्यभिधीयते ।
 वल्लिरैव कद्रुर्भूत्वा कुरुतो नाम कथ्यते ॥ १२९ ॥
 आह्वेनेनैव षट्त्रादिस्थानत्रितयसंस्पृशाम् ।
 स्वराणां केषनं लोके विभिन्न इति कथ्यते ॥ १३० ॥

पामाश्रिमस्वरात्वेगाभिद्रुचस्त्वाहनीमठः ।

य उचरोत्तरान् गच्छेत्कमेनेव स्वरोत्तरान् ॥ १३१ ॥

तमुद्धासितनामानं गमकं ब्रुवते वृथाः ।

श्रुतमपाणवेगेन कंथो वः श्रावितमनु सः ॥ १३२ ॥

मनोद्वतरदुःखारगाभितस्वरकंपनम् ।

हुंकिंतं नाम गमकं गमकज्ञाः मनुजते ॥ १३३ ॥

यो जायते स्वरे कंपस्त्वपरदृष्यमुदगात् ।

सुश्रितो नाम गमकः स एव समुदाहृतः ॥ १३४ ॥

क्षेत्रे यस्त्वपरोक्षेण स्वरकंपः स नामितः ।

एतेषां मिश्रणाद् द्वेषो गमको मिश्रणाभिधः ॥ १३५ ॥

तदेव मूर्च्छनाश्रावणमकादिमभेदघान् ।

स्वरो विरूपितस्तोऽप्यं स्वरः मौक्तधनुर्विधः ॥ १३६ ॥

वादी संवाद्यपि तथा विवादी चानुवाद्यथ ।

जयोमे बहुपाठतः स्वरो वादीनि कथ्यते ॥ १३७ ॥

भुतयो द्वादशाष्टौ वा ययोरेतरनोचराः ।

मिश्रस्तंवादिनीं वीं चेत्येवं संवादिच्छरणम् ॥ १३८ ॥

एवं स्पष्टयितुं वीणाप्रस्तारम्लानदुष्यते ।

रेखे द्वाविंशतिस्त्रिंशेस्त्रिंशेस्त्रिंशे च चामतः ॥ १३९ ॥

यद्वा दक्षिणतो वापि भवन्ति द्वे च विंशतिः ।

रेखाप्राप्यच चामे वा दक्षिणे वा यथावति ॥ १४० ॥

विद्यमानानि रेखाप्राप्यादाय द्वे च विंशतिम् ।

लिखितेषु स्वरात् शुद्धविकृतान् द्वादशात्मकान् ॥ १४१ ॥

द्वादशानामपि स्वस्वाद्यर्थास्तत्र लिख्यते ।

संकेत इति निदर्शकं वैकटाभ्वरिणोदितम् ॥ १४२ ॥

स्वरेषु लिखितेष्वेवं यथोक्तु स्वरोर्द्वेषोः ।

स्वस्वाधारधुनि स्वयत्वा मध्ये द्वादश पाथवा ॥ १४३ ॥

आहो वाप्युपलभ्यन्ते ध्रुतयस्तु तयोर्द्वयोः ।
 मिथः संवादिता द्वेषा सर्वेषामेवमिष्यते ॥ १४४ ॥

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२

सर्वा सर्वा रिषी चैव निगो संवादिनी मिथः ।
 एवं शुद्धस्वरेषुक्तः संवादीस्वरनिर्णयः ॥ १४५ ॥
 साधारणाख्यागांधारकैश्चिद्याख्यनिषादयोः ।
 तयैवान्तरकाचलयोः संवादी विहृतेष्वपि ॥ १४६ ॥
 शुद्धर्षभेन संवादी वराजीमध्यमस्तथा ।
 शुद्धश्च मध्यमः शुद्धनिषादकेषुभी स्वरी ॥ १४७ ॥
 ध्रुतपट्टकेनान्तरितावपि संवादिनी च हि ।
 एवं संवादिच्छयोक्तं विवादी लक्ष्यतेऽधुना ॥ १४८ ॥
 एकध्रुत्यन्तरिता येषास्तु स्वरयोर्द्वयोः ।
 तयोर्मिथो विवादिस्वमेवं सर्वत्र कल्पयेत् ॥ १४९ ॥
 रिषी यनी च शुद्धेषु स्वरी स्यातां विवादिनी ।
 साधारणान्तरी चैव कैश्चिदी काकली स्वरी ॥ १५० ॥
 मिथो विवादिनी द्वेषी विहृतेषु स्वरेष्वपि ।
 विवादिनादिसंवादिभिः स्युरनुवादिनः ॥ १५१ ॥
 चतुर्विधस्वरेष्वेषु वादी राजा मपीत्येते ।
 संवादीत्यनुसाधित्वाद्स्वाध्यायो विधीयते ॥ १५२ ॥

विषादी विषरीकत्वाद्धीरैरुक्तो रिपुपमः ।
 स्वरूपमर्दनत्वेन मयोवे स्याद्विषादिना ॥ १५३ ॥
 स्वरूपमर्दनाभावे गीतरक्तिर्न कल्प्यते ।
 षड्रूपमर्दने हि स्याद्ग्राह्यां लोके मकाद्यनम् ॥ १५४ ॥
 रुषामात्पानुसारित्वादनुवादी तु भृत्यवम् ।
 वादिविषादिसंवाद्यनुनादिस्वरमण्डलम् ॥ १५५ ॥
 इति धीर्विकटेश्वरदीक्षितस्य कृतो चतुर्विंशतिप्रका-
 शिकायां तृतीयं स्वरप्रकरणम्
 संपूर्णम् ।

चतुर्थं मेलप्रकरणम् ।

चतुर्णां तुरुषार्थानां स्वार्णं यस्मात्करोत्यतः ।
 त्यानराद्य इति स्वार्णं सौषास्कन्दद्रुषास्मदे ॥

तृतीयेऽस्मिन् प्रकरणे स्वराः सन्त्यङ्गनिरूपिताः ।
 अथ प्रकरणे तुर्ये कूर्वे मेलनिरूपणम् ॥ १ ॥
 षड्जस्वरस्य पुरतश्चत्वारः प्रथमाः स्वराः ।
 ऋषभास्व्यान्काः केचित् गांधारास्व्यान्काश्च ते ॥ २ ॥
 त्रयाद्योनोपगांधारश्चतुर्थं ऋषभो न हि ॥ ३ ॥
 ऋषभावति गांधारी द्वितीयकतृतीयकौ ॥ ३ ॥
 द्वितीयं वा चतुर्थं वा च्चपेक्ष्य स्यात्तृतीयकः ।
 ऋषभास्वयः ष ष्व स्याद्गान्धारोऽपेक्ष्य चादिमम् ॥ ४ ॥
 तृतीयो ऋषभास्व्यान्श्चतुर्थापेक्षया भवेत् ।
 स हि च्चपेक्ष्य गांधारः प्रथमं वा द्वितीयकम् ॥ ५ ॥

*अस्य तादर्थ्यः—तत्र ऋषभादिस्वरेषु प्रायः ऋषभः चतुर्थः उपगांधार-
 ४५ ऋषभगांधारापेक्षेस्वातां इति ।

एवं च मणि निष्पद्ये द्वितीयकतृतीययोः ।
 गांधारत्वं च ऋषभे भूपमित्येव निर्णयः ॥ ६ ॥
 तस्यादायद्वितीयां च तृतीयधर्मभा मनाः ।
 तेष्व्याथो गौळऋषभः श्रीरावऋषभः परः ॥ ७ ॥
 तृतीयो नाडऋषभ इति लक्ष्यनिर्दां मतम् ।
 भायद्युद्धर्मः पंचशुक्तिधर्मसंज्ञिकः ॥ ८ ॥
 द्वितीयश्च तृतीयः षट्शुक्तिधर्म उच्यते ।
 लक्षणैर्मयोक्तस्ते त्रयो ररिस्तंज्ञिकाः ॥ ९ ॥
 द्वितीयश्च तृतीयश्च चतुर्थश्च त्रयस्वराः ।
 सामान्यतः स्युर्गांधारास्तेष्व्याथो लक्ष्यवेदिभिः ॥ १० ॥
 बोद्धो ह्युत्तरिगांधारो द्वितीयो धैरवीशुतः ।
 गांधारो चः तृतीयस्तु गौळगांधार उच्यते ॥ ११ ॥
 लक्षणैस्तु तेष्व्याथः छुद्गांधार उच्यते ।
 साधारणारुण्यगांधारो द्वितीयः परिष्कीर्तितः ॥ १२ ॥
 तृतीयोऽज्जलगंधार इत्यं तु फदाभि वान् ।
 कमत्तु गणिसुनाभ्रस्त्रीन्धेसमस्वारसिद्धये ॥ १३ ॥
 एवं च षड्जपुरतो निवसन्तु चतुर्थेपि ।
 स्वरेषु मधमादि चित्तं ऋषभनामकम् ॥ १४ ॥
 गांधाराख्याद्वितीयादिष्वयमित्येव निर्णयः ।
 चतुर्थेतेषु जातस्य ररिर्वाख्याजज्ञातिनः ॥ १५ ॥
 गांधारचित्तयस्यापि पूर्वागाख्या मया कृता ।
 कथं द्वितीयो ऋषभो गांधारः मधमो भवेत् ॥ १६ ॥
 कथं तृतीयऋषभो गांधारः स्याद्द्वितीयकः ।
 विरुद्धत्वात्पुंस्त्वनोत्पथोरिव सर्वथा ॥ १७ ॥
 कथं स्यात्पभस्त्वेन गांधारत्वस्य संगतिः ।
 हिं च स्वरेषु चतुर्षु ऋषभौ द्वौ षडानुभौ ॥ १८ ॥

गान्धाराविति युक्तं स्यात्तत्पर्यं ऋषयास्त्रयः ।
 गान्धारास्त्रय इत्युक्तं इति वेदत्रयव्याख्यम् ॥ १९ ॥
 विरुद्धयेदपभर्त्वं च गान्धारास्त्रयसुभे इमे ।
 किं तु सापेक्षरुद्धयोः स्यात्सापेक्षत्रयेण तौ ॥ २० ॥
 यथा चत्वारः ऋषस्य तनुयाः सर्वे एव हि ।
 ज्येष्ठा अपि कनिष्ठाः स्युस्तत्र चापस्तु नानुजः ॥ २१ ॥
 न चतुर्थः पूर्वतः स्याद्द्विरुपाचित्रराजुर्भा ।
 तृतीयं वा चतुर्थं चाप्यपेक्ष्य स्याद्द्वितीयकः ॥ २२ ॥
 पुत्रो ज्येष्ठः स एव स्यात्कनिष्ठोऽप्येक्ष्य चादिमम् ।
 तृतीयो ज्येष्ठानामुक्तश्चतुर्थोपेक्षया भवेत् ॥ २३ ॥
 स एवापरजोऽप्येक्ष्य प्रथमं च द्वितीयकम् ।
 प्रथमायास्त्रयस्तस्माद्यथा ज्येष्ठा भवन्त्यमी ॥ २४ ॥
 द्वितीयायास्त्रयः पुष्यः कनीयांसो यथाभवन् ।
 सर्वे त्रयोऽत्र ऋषभा ज्येष्ठकल्पा भवन्त्यमी ॥ २५ ॥
 कनिष्ठकल्पा गान्धारास्त्रयोप्यत्र भवन्त्यमी ।
 चतुर्वेषु स्वरेष्वेता द्वितीयकतृतीयकौ ॥ २६ ॥
 ऋषभापि गान्धारी स्यातां तस्मात्प्रथमसम् ।
 तदूर्ध्वे पर्वणि पर्वणचमे छुद्मव्ययः ॥ २७ ॥
 मा संज्ञिष्य मया मोक्षा तदूर्ध्वे पर्वणि स्थितः ।
 पष्ठे चराद्धिराजस्य कुर्वाणः प्रतिभासवम् ॥ २८ ॥
 द्वितीयो मध्यमः शोक्तो भिसंज्ञः स मया कृतः ।
 सप्तमे पर्वणि चसन् पंचमः स्यात्पसंज्ञिकः ॥ २९ ॥
 पंचमस्य पुरस्तात् स्युश्चत्वारः क्रमशः स्वराः ।
 चैवताश्च निषादश्च निषादस्तत्र नादिमः ॥ ३० ॥
 न चतुर्थो चैवतः स्यात् द्विरुपाचित्रराजुर्भा ।
 चैवतां च निषादीं च कथ्येते शास्त्रकोविदैः ॥ ३१ ॥

- तृतीयं वा चतुर्थं वा व्यपेक्ष्य स्यात् द्वितीयकः ।
 धैवदारूपः स एव स्यान्निपादोऽपेक्ष्य चादिमम् ॥ ३२ ॥
 तृतीयो धैवतारुहानश्चतुर्धापेक्षया भवेत् ।
 स एवायं द्वितीयं वा व्यपेक्ष्य स्यान्निपादकः ॥ ३३ ॥
 एवं च सति निष्पन्नं द्वितीयकतृतीययोः ।
 धैवतत्वं निपादत्वमुभयोरुभयोः पूषकम् ॥ ३४ ॥
 गम्भादाद्यद्वितीयो च तृतीयश्चापि धैवताः ।
 गौडधैवत आद्यः स्यात्परः श्रीरागधैवतः ॥ ३५ ॥
 तृतीयस्तत्र नाटस्य धैवतो लक्ष्यविन्मते ।
 शुद्धधैवत आयोऽन्यः पंचश्रुतिकधैवतः ॥ ३६ ॥
 तृतीयो लक्षणार्हः पदश्रुतिको धैवतः स्मृतः ।
 अस्मन्मते वयस्ये स्युः क्मात् श्रुतिपुसंज्ञिकाः ॥ ३७ ॥
 द्वितीयश्च तृतीयश्च चतुर्थश्च स्वराक्षयः ।
 सामान्यतो निपादाः स्युस्तेष्वायो लक्ष्यवेदिनाम् ॥ ३८ ॥
 मने मुत्सारिरागस्य निपादोऽथ द्वितीयकः ।
 मोक्तो निपादो धैरव्या गौडरागनिपादकः ॥ ३९ ॥
 तृतीयो लक्षणज्ञानां मने तेषु ऋद्धीर्हितः ।
 आद्यः शुद्धनिपादोऽन्यः कैशिकारूपनिपादकः ॥ ४० ॥
 स्वात्काकलीनिपादोऽन्यस्तृतीयः परिधीर्हितः ।
 एते त्रयो मया तूक्ताः क्मात् नविशुसंज्ञिकाः ॥ ४१ ॥
 एवं च पंचमाद्येऽथ निवसस्तु चतुर्धैवि ।
 स्वरेषु मध्यादिचिन्तयं धैवतनावकम् ॥ ४२ ॥
 निपादाख्यं द्वितीयादिमयमित्येव निर्णयः ।
 चतुर्धैवतेषु ज्ञातस्य श्रुतिव्याख्यानशास्त्रिनः ॥ ४३ ॥
 निपादत्रितयस्यापि ननिन्वारुहानशास्त्रिनः ।
 चरं भिषा मोक्ता मेलपस्तारसिद्धये ॥ ४४ ॥

शंकां चैव समाधानमुभयं पूर्ववद्भवेत् ।
 मेलोनाम स कोऽयमिति मजनस्योत्तरमुच्यते ॥ ४५ ॥
 नियमेनैव संग्राहः पद्मस्तत्पुरतः क्रमात् ।
 पिचमानेषु चतुर्षु स्वरेष्वन्वतरानुभौ ॥ ४६ ॥
 तत्रपंचः पूर्वभाषो गांधारस्तत्रनुजो भवेत् ।
 द्वायोर्मध्यमयोरेकः संग्राहो मध्यमो भवेत् ॥ ४७ ॥
 भिद्यमेन हि संग्राहः पंचमस्तत्पुरस्थिताः ।
 स्वराः कश्चेन चत्वारस्तेषु चान्यतरानुभौ ॥ ४८ ॥
 संग्राहः पूर्वजातोऽथ धैवतः परिकीर्तितः ।
 पश्चाद्भाषो निषादः स्यादिति सप्तस्वराश्च ये ॥ ४९ ॥
 तेषां च मेलनं मेलो गीतविशिष्टः परकीर्तितः ।
 भेदा द्विसप्ततिस्तस्य भयन्त्यस्माभिरीरिताः ॥ ५० ॥
 वेजोपायेन मेल्लास्ते द्विसप्ततिरितिस्फुटाः ।
 तनुपायं प्रवक्ष्यामि लक्ष्यइतुस्त्वपुद्गले ॥ ५१ ॥
 रत्नारगीरगूर्चन रिगिरिस्तुम् तथा ।
 पुद् भेदा इति पूर्वाङ्गे द्रष्टव्या गीतकोविदैः ॥ ५२ ॥
 धनाधनीफन् चैव धिनिधिन्पुद् तथा ।
 उच्यतेऽपि पद्भेदा द्रष्टव्या गीतकोविदैः ॥ ५३ ॥
 पूर्वाङ्गमतपद्भेदाः पद्भाषाः स्युः पृथक् पृथक् ।
 उच्यतेऽपि पद्भेदाः पंचमाषाः पृथक् पृथक् ॥ ५४ ॥
 आद्यः पूर्वाङ्गो भेद उच्यतेऽपि तस्मिन् ।
 योज्यते यदि पद्भेदैः पञ्चमेलाः संभवन्त्यतः ॥ ५५ ॥
 पूर्वाङ्गस्य द्वितीयोऽपि भेदो तेनैव वर्त्मना ।
 संचोच्यते यदि तदा पञ्चमेलाः संभवन्त्यतः ॥ ५६ ॥
 एवं तृतीयो भेदोऽपि पञ्चमेलात्पादयो भवेत् ।
 चतुर्थोऽपि तथैव स्वात्मपञ्चमेव हि ॥ ५७ ॥

एवं षष्ठोऽपि विशेषः पष्पेलोत्पत्तिकारणम् ।
 भलः पूर्वाङ्गभेदानां पष्पानपि पृथक् पृथक् ॥ ५८ ॥
 उच्यतेऽङ्गस्थितैः पद्भिर्भेदैः संघोजने कृते ।
 पद्पष्पेऽन्तमकारेण मेला पद्भिश्चदागताः ॥ ५९ ॥
 पद्भिश्चन्मेलकेष्वेव प्रतिमेलं च वक्ष्यते ।
 मासंज्ञो यदि मध्ये स्वात्पूर्वमेलाभिधास्तथा ॥ ६० ॥
 एतेष्वेव तु पद्भिश्चन्मेलेषु प्रतिमेलकम् ।
 मासंज्ञमध्यमस्थाने मिसंज्ञो यदि मध्यमः ॥ ६१ ॥
 निवेश्यते तत्र तेषां भवेदुत्तरमेलता ।
 इत्यस्माभिः सप्तध्वीनां ज्ञाना मेला द्विसहस्रिः ॥ ६२ ॥
 ननु त्यक्त्वा मासंज्ञं तु केवलं मध्यमं पुनः ।
 मिसंज्ञिकस्य तद् स्थाने मध्यमस्य निवेशनात् ॥ ६३ ॥
 न च पूर्वमेलाः किं भवन्त्युत्तरमेलकाः ।
 इति चोक्ते सदृशानां परिहारं वचस्महे ॥ ६४ ॥
 कदाहसंभवं धीरं केवलं दधिचिन्दुना ।
 यथा संयोग्यमानं तु दधिभार्यं वचयते ॥ ६५ ॥
 तथैव पूर्वमेलास्ते मध्यमेन मिसंज्ञिकाः ।
 केवलतेनापि संयुक्ता भवन्त्युत्तरमेलनाम् ॥ ६६ ॥
 द्विसहस्रेषु मेलानां प्रस्तारं लक्षयेऽधुना ।
 पद्पूर्वकीर्तिलिखेत् पूर्व पष्पेलोत्पत्ति सिद्धये ॥ ६७ ॥
 एकैकस्यां पंक्तिरूपां सप्तसहस्रान् लिखेत् ।
 चतुष्कमेकमेवं च सति विन्यस्यते पुनः ॥ ६८ ॥
 तथैकैकान्दशान्दशानि चतुष्कानि लिखेत् क्वमान् ।
 चतुष्कानि कदैवानि जातानि द्वादशस्फुटम् ॥ ६९ ॥
 द्वादशस्यपि चैतेषु चतुष्केषु सिक्ता सदाः ।
 सप्त सप्त द्वि तेष्वद्यद्वितीयकतुत्तीयकाः ॥ ७० ॥

गुदाः पूर्वोद्ध-संयुक्ताः कर्तव्या इति निर्णयः ।
 पंचमा इति षष्ठाथ सप्तमाथ गुदास्तथा ॥ ७१ ॥
 उत्तराङ्गेन संयुक्ताः कर्तव्या इति निर्णयः ।
 चतुर्थाः पूर्वमेलेषु मासङ्गेन युता गुदाः ॥ ७२ ॥
 न एवोत्तरमेलेषु मिसङ्गेन युता मताः ।
 ततश्च द्वादशस्येषु चतुर्केषुक्तपरमेणा ॥ ७३ ॥
 ज्ञानाः प्रलिचतुर्के च परम्भेल्लकारतः ।
 मेल्या द्विसप्ततिः श्रीपदेऽङ्गुलाभ्वरिकल्पिताः ॥ ७४ ॥

अध्यास्य प्रमत्तः रकारः पूर्वमेलाः ।

१

२

स	र	ग	म	प	ध	न
	र	ग			ध	न
	र	ग			ध	न
	र	ग			ध	न
	र	ग			ध	न
	र	ग			ध	न
	र	ग			ध	न

स	र	मि	म	प	ध	न
	र	मि			ध	न
	र	मि			ध	न
	र	मि			ध	न
	र	मि			ध	न
	र	मि			ध	न
	र	मि			ध	न

३

४

स	र	सु	म	प	ध	न
	र	सु			ध	नि
	र	सु			ध	सु
	र	सु			धि	नि
	र	सु			धि	सु
	र	सु			धु	सु

५

स	रि	सि	म	प	ध	न
	रि	सि			ध	नि
	रि	सि			ध	सु
	रि	सि			धि	नि
	रि	सि			धि	सु
	रि	सि			धु	सु

६

स	रि	सु	म	प	ध	न
	रि	सु			ध	नि
	रि	सु			ध	सु
	रि	सु			धि	नि
	रि	सु			धि	सु
	रि	सु			धु	सु

स	र	सु	म	प	ध	न
	र	सु			ध	नि
	र	सु			ध	सु
	र	सु			धि	नि
	र	सु			धि	सु
	र	सु			धु	सु

अध्यास्य प्रस्तावकारः उपरमेलाः ।

१

२

स	र	ग	मि	प	ध	न
	र	ग			ध	मि
	र	ग			ध	नु
	र	ग			धि	मि
	र	ग			धि	नु
	र	ग			धु	नु

स	र	मि	मि	प	ध	न
	र	मि			ध	मि
	र	मि			ध	नु
	र	मि			धि	मि
	र	मि			धि	नु
	र	मि			धु	नु

३

४

स	र	गु	मि	प	ध	न
	र	गु			ध	मि
	र	गु			ध	नु
	र	गु			धि	मि
	र	गु			धि	नु
	र	गु			धु	नु

स	मि	मि	मि	प	ध	न
	मि	मि			ध	मि
	मि	मि			ध	नु
	मि	मि			धि	मि
	मि	मि			धि	नु
	मि	मि			धु	नु

स	रि	गु	मि	प	
	रि	गु		प	मि
	रि	गु		प	गु
	रि	गु		पि	मि
	रि	गु		पि	
	रि	गु		पु	मि

स	र	गु	मि	प	प	म
	र	गु			प	मि
	र	गु			प	गु
	र	गु			पि	मि
	र	गु			पि	गु
	र	गु			पु	गु

तदेवमनया रीत्या मेत्यानां न द्विसप्ततिः ।
 स्फुटं प्रकृतयेऽन्वाभिः स्वरेषु द्वादशस्वपि ॥ ७५ ॥
 रनारिगीन्वेवमाद्यः सङ्केताः परिकल्पिताः ।
 तत्सङ्केतप्रकरणे स्वरेषु द्वादशस्वपि ॥ ७६ ॥
 सप्त सप्त समादाय द्विभेदमपि स्वरान् ।
 त्रिधाद्विसप्ततिं भेदान्पुनस्तारकर्मणा ॥ ७७ ॥
 अथ विज्ञाय तत्वेन मेत्यान् इत्यधिकसप्ततिम् ।
 तेषां प्रयोगसमये रनारिगीलिप्तकृताः ॥ ७८ ॥
 सङ्केतो नैव संग्राहः किन्तु पूर्ववसिद्धया ।
 व्यवहारः सरिगमपथनीत्येव संज्ञया ॥ ७९ ॥
 द्विसप्ततेऽभमेत्यानां कर्तव्य इति निर्णयः ।
 ननु द्विसप्ततिर्मेत्या भवेता परिकल्पिताः ॥ ८० ॥

प्रसिद्धाः पुनर्गतेषु वेद्याः कतिनिर्देशे हि ।
 ह्ययन्ते न तु सर्वेऽपि तेन तत्कल्पनं वृथा ॥ ८१ ॥
 कल्पनागौरवव्यायादिति चेद्विदमुच्यते ।
 अगन्ताः स्रष्टु भेदास्ता देवस्था अपि मानवाः ॥ ८२ ॥
 तेषु साङ्गीतिकरुचावचसंगतिरुचिर्दः ।
 ये कल्पयिष्यन्नागाश्च कल्पयन्नाश कल्पिताः ॥ ८३ ॥
 अस्मदादिभिरज्ञाना ये च शास्त्रैकगोचराः ।
 ये च देशीयरागास्तद्गणसामान्यमेलकाः ॥ ८४ ॥
 येन चतुर्वाराल्लक्ष्यारुचकल्याणिसमृत्ता अपि ।
 नानादेशीयरागास्तद्गणसामान्यमेलकाः ॥ ८५ ॥
 संग्रहीतुं समुचीना एते मेलो द्विसप्ततिः ।
 तन्मध्येषु वैचर्य्यशंका किं कारणं भवेत् ॥ ८६ ॥
 न हि संघटने वृत्तरसनाकरनिरूपिते ।
 तत्र यस्त्वारल्लभ्यानां वृत्तानां निकृष्टत्वके ॥ ८७ ॥
 अस्मदादिप्रसिद्धस्य वृत्तवैचर्य्यशंसनम् ।
 न हि संघटने ताल्यद्वयाररामिने पुनः ॥ ८८ ॥
 तालजाले प्रसिद्धस्य तालवैचर्य्यशंसनम् ।
 यदि कश्चित्तुर्नागमेलेभ्यस्तद्द्विसप्ततेः ॥ ८९ ॥
 न्यूनं वाप्यधिकं चापि प्रसिद्धैर्द्वैतशंखैः ।
 कल्पयेन्मेलने तर्हि ममापासो वृथा भवेत् ॥ ९० ॥
 न हि तत्कल्पने भास्वलोचनोऽपि ययन्वते ।
 तस्माद्यथैक्येनाशङ्क्याः स्फुर्मातुकाभिधाः ॥ ९१ ॥
 न हीयन्ते न वर्धन्ते तथैव मेलो द्विसप्ततिः ।
 एवं सामान्यतो मेलोः मेलो द्वयधिकसप्ततिः ॥ ९२ ॥
 अर्थोत्थेय ये मेलो लक्ष्यवर्धनि विश्रुताः ।
 तेष्वहं कतिचिन्मेलान् लक्ष्ये लक्षणसंगतान् ॥ ९३ ॥

मनिमेलमपि स्पष्टं श्रुतिर्दोषिश्चनिम्नया ।
 लक्षणं चल्पने पञ्चाशद्वेकस्तपदादिनः ॥ १४ ॥
 पूर्वोक्तमेलमस्तारः वस्येण कियतेऽपुना ।
 भादिमः सर्वमेलानां मुषारीमेल उच्यते ॥ १५ ॥
 मेलः सामवराळ्याख्यरागस्यातःपरं मतः ।
 नतो भूपालमेलोऽप्य इन्द्रज्जीमेल ईरितः ॥ १६ ॥
 वसंतभैरवीमेलो गौजमेलस्ततः परम् ।
 भैरवीमेल आशीर्षमेलः श्रीरागमेलकः ॥ १७ ॥
 कांभोजिमेलो मेलोऽथ शंकराभरणस्य च ।
 सामंतमेलो देशास्तिमेलो नटस्य मेलकः ॥ १८ ॥
 मेलःशुद्धवराळ्याख्यरागस्यातःपरं मतः ।
 मेलः कंतुवराळ्याथ शुद्धरामकिद्यायुतः ॥ १९ ॥
 मेलः सिद्धवाम्प्योऽस्मत्सुष्टरागस्य मेलकः ।
 कल्याणीरागमेलश्चेत्वाऽत्यैषानांर्षज्ञानिः ॥ २०० ॥
 भम्मदादिमतिज्ञानां देशभेदप्रचारिणाम् ।
 उन्नावचानां रागाणां मेल्यास्तावद्दिसमर्षा ॥ २०१ ॥
 मेलोऽप्य पूर्वमुक्तेषु सारीरानुगुणस्वनः ।
 सुद्धिमदिः समुञ्जया इति सर्वं नमोजसम् ॥ २०२ ॥
 पद्म सामंतरागोऽयं श्रीरागमुक्तेः मतः ।
 रागवक्ररथे त्रयो रागेन्मेलविशेषज्ञान् ॥ २०३ ॥
 उदिष्टानां तु मेलानामपुना षड्म षड्महे ।
 मतिमेलमपि स्पष्टं श्रुतिर्दोषिश्चनिम्नया ॥ २०४ ॥
 शुद्धः समस्वरपुक्तो सुन्दरिमेल उच्यते ।
 चतुश्चतुश्चतुश्चन षड्ममध्यमर्षवशाः ॥ २०५ ॥
 द्वे द्वे निपादगांशौ विश्वी रूपवर्षदनी ।
 इत्यस्य श्रुतयः पूर्वोर्दोषिश्चनिम्नवाहताः ॥ २०६ ॥
 पूर्वोक्तमेलमस्तारे भेदाऽयं षडमो मतः ।

शुद्धाश्च मपथाः शैशिव्याभिधानो निषादकः ।

वसंतभैरवीमेलः सर्वभूतैः समुत्थितः ॥ ११८ ॥

पद्मे तिष्ठस्तु कृष्णे तिष्ठो मे पंच मध्यमे ।

एकैव मे चतस्रः स्पृष्टितस्त्रिभिर्भो कन्योश्च ताः ॥ ११९ ॥

इत्यस्य भुक्तयो ज्ञेया द्वारिषातिरिति स्फुटम् ।

अयं च वेद्यप्रस्तारे त्रयो भेदस्तुर्दशः ॥ १२० ॥

५ इति वसंतभैरवी मेलः ।

पद्मः शुद्धैर्भक्तैश्च मांघारोऽन्तरसंज्ञिकः ।

मपथास्त्वान्वराः शुद्धाः काकलयास्त्वनिषादकः ॥ १२१ ॥

एतावत्स्वरसंभूतो गौळमेळः मयीवितः

एता पद्मे तु कृष्णे तिष्ठो मे पंच मध्यमे ।

एकैव मे चतस्रः स्पृष्टितसो मे पंच मी मताः ॥ १२२ ॥

इत्यस्य भुक्तयो ज्ञेया द्वारिषातिरिति स्फुटम् ।

अयं पंचदशो भेदो मेलप्रस्तारके स्मृतः ॥ १२३ ॥

६ इति गौळमेळः ।

पद्मश्च पंच भुक्तिकर्षणः साधारणादयः ।

मांघारो मध्यमः शुद्धः पंचमः शुद्धैर्भक्तः ॥ १२४ ॥

शैशिव्यास्त्वनिषादकश्चेतावन्म्यग्गर्भयः ।

भैरवीनाम्बरायः स्यादिति केनसमाह्वयः ॥ १२५ ॥

पद्मस्तिष्ठा कृष्णः पंच एता मे तिष्ठो मध्यमे ।

चतस्रः मे मे च तिष्ठो निषादे तिष्ठ एव च ॥ १२६ ॥

इत्यस्य भुक्तयोऽस्माभिर्द्वारिषातिरुद्दिशिताः ।

द्विषातिर्भेदसंभूतो वेद्यप्रस्तारके स्मृतः ॥ १२७ ॥

७ इति भैरवीमेलः ।

पद्मश्च पंचभुक्तिको कृष्णश्च तयावरः ।

साधारणोऽस्यैर्मांघारः शुद्धाश्च मपथास्तथा ॥ १२८ ॥

पदाभ्याम्यनिपादश्वेत्याहरीमिलके स्वराः ।

एका पद्मेऽथ रूपभे पंच मे स्वेष्टिका मता ॥ १२९ ॥

तिश्वत्तस्यो षवयोर्धे तिस्रः पंच नौ स्मृताः ।

इत्यस्य भुतयोऽस्याभिर्द्वाविंशतिरुदाहृताः ॥ १३० ॥

भेदोऽप्यमेवाविंशोऽस्मिन्मेलनस्तारके स्मृतः ।

८ इति आहारीमेलः ।

पद्मत्रय पंचश्रुतिक रूपभाष्यस्वरः परः ॥ १३१ ॥

साधारणाभ्यगाधारः शुद्धौ पंचममध्यमी ।

पंचश्रुतिर्षवत्रय कैश्चिन्वाल्यानिपादकः ॥ १३२ ॥

एतैः सप्तस्वरैर्जातो श्रीरागस्य तु मेलकः ।

तिश्वः पद्मेऽथ रूपभे पंच मे स्वेष्टिकैव मे ॥ १३३ ॥

तिश्वः पे तु षवत्रयः स्रुये पंचैकैव नौ स्मृताः ।

इत्यस्य भुतयोऽस्याभिर्द्वाविंशतिरुदाहृताः ॥ १३४ ॥

अयं द्वाविंशतिको भेदः मेलनस्तारके भवेत् ।

श्लो ३०९

९ इति श्रीराममेलः ।

पद्मोऽथ पंचश्रुतिको रूपमोऽन्तरसंज्ञिकः ॥ १३५ ॥

गाधारश्च मर्षी शुद्धौ पंचश्रुतिकर्षवत्रयः ।

कैश्चिन्वाल्यानिपादश्च याभोजमिलके स्वराः ॥ १३६ ॥

पद्मे तिस्रस्तु रूपभे पंच तिस्रस्तु मे स्मृताः ।

एकैव मे चतस्रः पे चै पंचैका निपादके ॥ १३७ ॥

इत्यस्य भुतयोऽस्याभिर्द्वाविंशतिरुदाहृताः ।

अष्टविंशत्स्वर्यं भेदो मेलनस्तारके स्मृतः ॥ १३८ ॥

१० इति कामोजीमेलः ।

पद्मत्रय पंचश्रुतिक रूपभाष्यगाधिषः ।

गाधारस्तु मर्षी शुद्धौ पंचश्रुतिकर्षवत्रयः ॥ १३९ ॥

काकल्याण्यनिपादश्वेत्याहरीमिलस्तारकसंभवः ।

श्रीरागभाष्यारुद्रानन्दनराजस्यमेलकः ॥ १४० ॥

पद्म एकार्धमे पंच निम्नो मे त्वंकिञ्चैव मे ।

चतस्रः पे पंच ये च निषादे तिस्र एव च ॥ १४१ ॥

इत्यस्य श्रुतयोऽस्माभिर्द्वाविंशतिरुदीरिताः ।

एकोनविंशद्भेदोऽयं मेल्यस्तारके स्मृतः ॥ १४२ ॥

११ इति शंकराभरणमेलः ।

पद्मः पंचश्रुतिश्चाथ ऋषभोऽन्तरनामकः ।

गांधारस्तु मयी शुद्धी पद्मश्रुतिर्धैवतस्तथा ॥ १४३ ॥

काकल्याण्यनिषादश्च स्वराः सामंतमेलके ।

पद्म एकार्धमे पंच निम्नो मे चैव मध्यमे ॥ १४४ ॥

चतस्रः पंचमे ये तु पद्मश्रुतिर्द्वा निषादके ।

इत्यस्य श्रुतयोऽस्माभिर्द्वाविंशतिरुदीरिताः ॥ १४५ ॥

द्वौनक्तमेल्यस्तारे विंशद्भेदोऽयमुच्यते ।

१२ इति सामंतमेलः ।

पद्मः पद्मश्रुतिको नाम ऋषभोऽन्तरसंज्ञिकः ॥ १४६ ॥

गांधारस्तु मयी शुद्धी पंचश्रुतिकर्षेचतः ।

काकल्याण्यनिषादधेदेतावत्स्वरसंभवः ॥ १४७ ॥

देशाक्षीनापरानः स्यादिति मेलसमाह्वयः ।

एका पद्मे च ऋषभे पद्मश्रुतिर्द्विरेक मे ॥ १४८ ॥

चतस्रः पे पंच ये च निषादे तिस्र एव च ।

इत्यस्य श्रुतयोऽस्माभिर्द्वाविंशतिरुदीरिताः ॥ १४९ ॥

पंचविंशतिर्धेदोऽयं मेल्यस्तारके स्मृतः ।

१३ इति देशाक्षीमेलः ।

पद्मः पद्मश्रुतिको नाम ऋषभोऽन्तरसंज्ञिकः ॥ १५० ॥

गांधारस्तु मयी शुद्धी पद्मश्रुतिर्धैवतस्वरः ।

काकल्याण्यनिषादधेदेतावत्स्वरसंभवः ॥ १५१ ॥

नाट्याभिधानरागः स्वादिति मेळसमाह्वयः ।

एकः षड्जं च ऋषभे षड्भुक्तिर्मे द्विरिक मे ॥ १५२ ॥

चतस्रः पंचमे धे च षड्भुक्तिं निषादके ।

इत्यस्य श्रुतयोऽस्माभिर्द्वौषितिरुदीरिताः ॥ १५३ ॥

षड्भुक्तिद्वेदसंभूतो मेळ्यस्तारके स्त्वः ।

१४ इति नाट्यमेळः ।

बराळीमध्यमश्च षड्भुक्त्याख्यनिषादकः ॥ १५४ ॥

शेषाः शुद्धस्वराः शुद्धबराळीमेलसंज्ञिकः ।

एकः षड्जं ऋषभे तिस्रो गांधारे द्वे च सप्त मे ॥ १५५ ॥

एकैव पंचमे तिस्रो धैवते पंच नौ स्त्राः ।

इत्यस्य श्रुतयोऽस्माभिर्द्वौषितिरुदीरिताः ॥ १५६ ॥

एतौनचत्वारिंशोऽथ मेळः यस्तारके स्त्वः ।

१५ इति शुद्धबराळीमेळः ।

षड्जं शुद्धर्षभः साधारणगांधारसंज्ञिकः ॥ १५७ ॥

बराळीमध्यमश्च शुद्धौ पंचमर्षवती ।

षड्भुक्त्याख्यनिषादक्षेदेनाचत्वरसंभवः ॥ १५८ ॥

मेळः पंतुबराळ्याख्यो रागश्च परिवर्तिनः ।

षड्जं एकः ऋषभे तिस्रस्तिस्रो मे मध्यमे तु षट् ॥ १५९ ॥

पंचमे त्वेकिका तिस्रो धैवते पंच नौ स्त्राः ।

इत्यस्य श्रुतयोऽस्माभिर्द्वौषितिरुदाहृताः ॥ १६० ॥

मेळ्यस्तारके पंचचत्वारिंशोऽथ ह्युच्यते ।

१६ इति पंतुबराळीमेळः ।

षड्जः शुद्धर्षभश्च गांधारोऽन्तरनामकः ॥ १६१ ॥

बराळीमध्यमश्च शुद्धौ पंचमर्षवती ।

षड्भुक्त्याख्यनिषादक्षेदेतन् सप्तस्वरोदितः ॥ १६२ ॥

शुद्धरामकियाख्यानरागमेखोऽयमुच्यते ।
 षड्ज एकार्पमे तिस्रो गौपारे पंच मध्यमे ॥ १६३ ॥
 चतस्रः पंचमे त्येका ये तिस्रः पंच नी स्मृताः ।
 इत्यस्य श्रुतयोऽस्माभिर्द्वाविंशतिरुदाहृतः ॥ १६४ ॥
 भेदोऽयमेकपंचाशो मेखप्रस्तारके स्मृतः ।

१७ इति शुद्धरामकियाभेदः ।

षड्जस्वरश्च ऋषभः पंचश्रुतिसमन्वितः ॥ १६५ ॥
 साधारणारण्यनांपारी वरालीमध्यमस्तथा ।
 शुद्धश्च पंचमश्चैव पंचश्रुतिकर्षितः ॥ १६६ ॥
 फैशिवयारुणनिषादभेदेत्सप्तमस्वरोदितः ।
 मेखः सिंहरे रागे वैकट्याध्ययिकल्पिते ॥ १६७ ॥
 षड्जे तिस्रोऽथ ऋषभे पंच ते त्येकैश्च मे ।
 पदेवपंचमे त्येका ये पंचैश्च नी स्मृताः ॥ १६८ ॥
 इत्यस्य श्रुतयः श्लोक्तः मया द्वाविंशतिः स्फुटम् ।
 भेदोऽयमष्टपंचाशो मेखप्रस्तार इत्यने ॥ १६९ ॥

१८ इति सिंहरेभेदः ।

षड्जस्वरश्च ऋषभः पंचश्रुतिसमन्वितः ।
 गौपारीऽन्तरसंज्ञश्च वरालीमध्यमस्तथा ॥ १७० ॥
 शुद्धश्च पंचमः पंचश्रुतिकां पंचतरतथा ।
 काकल्यारुणनिषादश्च कल्याणीभिर्यके स्वराः ॥ १७१ ॥
 षड्ज एकार्पमे पंच गौपारे तिस्र एव मे ।
 चतस्रः पंचमेत्येका पंच ये तिस्र एव नी ॥ १७२ ॥
 इत्यस्य श्रुतयोऽस्माभिर्द्वाविंशतिरुदीरिताः ।
 पंचषष्टिक्रमो भेदो मेखप्रस्तारके मया ॥ १७३ ॥

१९ इति कल्याणीमेलः ।

इत्थं यद्विज्ञा मेलाः अक्षयलक्षणसंगताः ।

एकौनविंशद्स्माभिः संवति शपरन्ति ये ॥ १७४ ॥

अथेदानीं विचार्यन्ते रामाम्बुषेन लक्षिताः ।

मेलनकरणे मेलाः स्वरमेलकल्याणिवी ॥ १७५ ॥

तथा हि विश्विमेलायाद् रामो त्रिसृष्टयः ।

युज्यते तत्कथं वेति तत्पुत्रायमो कथं पुनः ॥ १७६ ॥

त्वदुक्तरीत्या सारंगनाटकदारमौल्योः ।

समाप्तमेकमेतत्वं मेलाः स्युर्विंशतिः कथम् ॥ १७७ ॥

ननु विंशतिमेलानां मध्ये पंचदशस्वपि ।

मेलेषु पंचमेलानामन्तर्भावोऽस्त्वयैरितः ॥ १७८ ॥

अन्यस्य पुनरन्यस्मिन्नन्तर्भावो भविष्यति ।

अंतरालयानगांधारकाकन्यारुचनिषादयोः ॥ १७९ ॥

स्थाने शक्तिनिधित्वेन संकृष्यते यदा स्वरी ।

न्युलमध्यमगांधारन्युलपद्मनिषादकी ॥ १८० ॥

तदा विंशतिमेलानां मध्ये पंचदशस्वपि ।

मेलेषु पंचमेलानामन्तर्भावोऽस्त्वयैरितः ॥ १८१ ॥

सारंगनाटकदारमौल्येकमेतदुपैश्वर्ये च ।

अविशेषेण भवता संज्ञाकारे सकर्मकी ॥ १८२ ॥

न्युलमध्यमगांधारन्युलपद्मनिषादकी ।

अन्यस्य पुनरन्यस्मिन्नन्तर्भावो भवेद्यदा ॥ १८३ ॥

गतो विश्विमेलायुक्त्याख्यातेर्यं दुरुचरा ।

मेलानां विंशतेर्यानि लक्ष्माण्युक्तानि हि त्वया ।

तानि सर्वाणि दृश्यन्ते विद्वद्भ्येव केवलम् ॥ १८४ ॥

तपस्याविपुलाख्याख्यापेन कतिचित् पुनः ।

लक्षणानि यद्व्यन्ते राम एष्येव मोहितः ॥ १८५ ॥

न हि कान्धव प्रवचने दृष्यानि न्यवेरिते ।
 इति गणापितुं दीपसहस्रवचने मया ॥ १८६ ॥
 तथा हि भगवो रामः शंकराभरणस्थथा ।
 मूर्तिरामश्च कथितास्त्वया श्रीराममेळताः ॥ १८७ ॥
 तत्कर्णं भैरवीशुद्धैश्वर्येनाम्बिका स्तुतु ।
 शंकराभरणो रामोऽन्तरगांधारवांस्तथा ॥ १८८ ॥
 स काकलीमिश्रश्च गौडी रामस्त्वयं पुनः ।
 ज्ञानो वाक्चर्मोऽष्टाभ्युत्थामेलादिःसंस्थितः ॥ १८९ ॥
 रामाणां पुनरेतेषां जन्म श्रीराममेळकः ।
 कथं विकल्पते राम राम राम तत्र भ्रमः ॥ १९० ॥
 यथोक्तं भयता शुद्धरामश्रीराममेळकः ।
 शचीरामाद्रेदेशारुपराजजन्म भवेदिति ॥ १९१ ॥
 शदीपजानये राम रामस्वरणमातनु ।
 पाक्याद्रेदेशिरामो च शसिर्द्धो गौलेमेळगौ ॥ १९२ ॥
 पद्मपद्मेना राम भ्रमनुदिविरामता ।
 देवाधीमन्त र्वेष चैशिक्याभ्यनिपातकम् ॥ १९३ ॥
 शप्य कश्चिदगोळः स्वर्गात्स्वयासीदुपायत ।
 कश्चिदगोळः श्रीराममेळतेऽप्येव न किम् ॥ १९४ ॥
 यत्र कश्चिदगोळश्च भेत्ते समुपजायते ।
 वेदारव इति योक्तं पाक्येनाशुना पुनः ॥ १९५ ॥
 स्वयं विमोक्षयसे राम रामसेतुं नतोऽपि न ।
 भैरवीमेळसंपुनो रामो वेदारवः सखु ॥ १९६ ॥
 यथापुनः स्वया नादरामश्रीराममेळके ।
 साधारणाभ्यगांधारः संज्ञाय इति तत्कनः ॥ १९७ ॥
 भद्रवैश्वर्यकारस्वमावेदयति राम मे ।
 नादरामश्रियावेळगांधारोऽभ्युत्तराभिधः ॥ १९८ ॥

यद्योक्तं रीतिगौळारूपराममेलस्य लक्षणम् ।
 शुद्धाः सरिगमाः पञ्च पञ्चश्रुतिकर्षकतः ॥ १९९ ॥
 कैश्चिन्मयाभ्यनिपादक्षेत्रत्र रामकियस्तथा ।
 मैश्वरीराममेलोऽथो रीतिगौळः यदीत्यने ॥ २०० ॥
 शुद्धर्षभश्च गांधारः पञ्चश्रुतिकर्षकतः ।
 यत्र कैदारगौळारूपराममेलस्य लक्षणे ॥ २०१ ॥
 संज्ञाश्रुतपद्माल्यनिपाद इति कल्पितम् ।
 तत्रस्थानेषु श्रोत्रामि तत्र रामाभिर्वा पुनः ॥ २०२ ॥
 कैश्चिन्मयाभ्यनिपादो द्वि मेले कैदारगौळके ।
 यदप्युक्तं तत्रवा राम हेस्तुर्जागराममेलके ॥ २०३ ॥
 कतकल्याण्यनिपादस्तु संज्ञाय इति मत्तुनः ।
 अस्तितुच्छं यत्तस्वस्मिन्मेले शुद्धनिपादकः ॥ २०४ ॥
 सृष्टते निर्विश्लेषैर्लोकैर्नोद्वैतगोवर्षकरपि ।
 यद्योक्तं भवता राम कांभोजीमेललक्षणम् ॥ २०५ ॥
 गन्ती अन्तरकाकल्याणि चर्वा पञ्चश्रुती तथा ।
 शेपाः शुद्धाश्च सप्तपाः सर्वभोग्यमेलके स्थिति ॥ २०६ ॥
 लक्ष्मणरामद्वैतज्ञवर्षिकार्यस्यसाधनम् ।
 कांभोजीराममेलस्य कैश्चिन्मयाभ्यनिपादकः ॥ २०७ ॥
 इति नो वेत्ति किं पीथावादिनां गृहशान्मपि ।
 नस्माद्वैतारामोक्तान्मेलान्विश्वस्य वैषिकैः ।
 चानारूपे वेष्टुया उद्धृत्य भुञ्जमुष्यते ॥ २०८ ॥

इति श्रीवैश्वरदीक्षितस्य कर्नाचतुर्दश

प्रकाशिकायां चतुर्थ

मेलप्रकरणं संपूर्णम् ।

पञ्चमं रामप्रकरणम् ।

चतुर्णां पुरुषार्थानां त्वार्यं यस्मात्करोम्यतः ।

त्यागराजशतिस्र्वात् सोमास्केन्द्ररूपाम्भे ॥ १ ॥

तुष्येवहरणे मेलाः समर्थं निरूपिताः ।

अथ मेलोद्भवागमा लक्ष्यन्ते नातिविस्तरम् ॥ २ ॥

रंजयन्ति मन्वासीति रागास्ते दशलक्षणाः ।

भवन्ति ते वर्तगायैः प्रापितान्दानि च कमात् ॥ ३ ॥

लक्षणानि दशोक्तानि लक्ष्यन्ते तावदादिताः ।

इडांशी मंडतारी च न्यासापन्यासकौ तथा ॥ ४ ॥

अथ संन्यासविन्यासी बहुत्वं चाल्पता तथा ।

लक्षणानि दशैतानि रागाणां मुनयो ब्रुवन् ॥ ५ ॥

दशानामपि चैतेषां कमाद्दशममुत्पद्यते ।

येनादीं गीयते गीतं स्वरेण स भवेद्ग्रहः ॥ ६ ॥

बहुशो गीयते येन स्वरेणांशः स कथ्यते ।

अंशस्वरत्वसाधेव जीवस्वर इति स्मृतः ॥ ७ ॥

गीर्धः स्वरेण बहुगानं स मंडस्वर उच्यते ।

उर्ध्वैः स्वरेण बहुगानं स तारस्वर उच्यते ॥ ८ ॥

न्यासस्वरः स कथितो येन गीतं स्याप्यते ।

अर्वांतरसमाप्तिं यो रागरथापि तनोति सः ॥ ९ ॥

अपन्यासः स स्मृतोऽप्यसत्त्वान्पतिकसमाप्तिकृत् ॥

इति धेदो भवेत्कवासापन्यासस्वरसंज्ञयोः ॥ १० ॥

संन्यासो नाम गीतायर्थाद्विभागसमाप्तिकृत् ।

गीतसंज्ञायावयवत्वान्ते तिष्ठति स स्वरः ॥ ११ ॥

विन्यास एतौ सन्ध्यासविन्यासौ भरतादिभिः ।
 अंतर्भूतासन्ध्यासवरपर एवेति प्रतीतिर्नौ ॥ १२ ॥
 अलंघनं तथाभ्यासौ यदुत्पं द्विभिर्बं गतम् ।
 स्वरस्वास्वशनं यत्र लंघने तत्र प्रकीर्तितम् ॥ १३ ॥
 साकल्येन स्वरस्पर्शस्वस्वस्वमिति वृत्तम् ।
 यदेकस्य स्वरस्पर्शं नैरंशयेण ग्राहयत् ॥ १४ ॥
 व्यसधानेन भूयोऽपि भूयोऽप्युच्चारणं हि तन् ।
 अभ्यास इति संज्ञान्तं यदुत्पं द्विभिर्बं गतः ॥ १५ ॥
 अन्यत्वं च द्विधा गौर्कं अनभ्यासाय लंघनान् ।
 पूर्वोक्ताभ्यासराहित्यं अनभ्यासः प्रकीर्तितः ॥ १६ ॥
 पूर्वोक्तालंघनाभावौ लंघनं परिकीर्तितम् ।
 लक्षणाणि दशाध्वेयं लक्षितानि मया स्फुटम् ॥ १७ ॥
 अधैतल्लक्षणां रागांश्च दिशामि कस्माद्दृष्टम् ।
 रागास्तत्रदशदिशा भरतादिस्त्वोरिवाः ॥ १८ ॥
 श्रमराभाशोपरानां रागा भाषाविभाषिकाः ।
 त्वैर्वांतरभाषायां रागांश्च व्यास्यतः परम् ॥ १९ ॥
 भाषाणानि त्रिवागानि त्रयांगनीनि च त्रयात् ।
 दशस्तेषु रागेषु श्रमराभाषायाः पुनः ॥ २० ॥
 रागास्त्वंतरभाषायां मार्गरागा भवन्ति यत् ।
 ततो गौर्बल्लोकेन प्रयोऽथास्ते स्ववस्थिताः ॥ २१ ॥
 तस्माद्गौर्बल्लोकांशिकिर्वागोपांगसंश्लिषाः ।
 रागाश्चत्वार एते देशिमाताः प्रकीर्तिताः ॥ २२ ॥
 तत्र रत्नाकरग्रंथे छार्ङ्गदेवेन धीमता ।
 चतुःषष्ट्यधिकं रागशतस्यसुदीरितम् ॥ २३ ॥
 लक्ष्यन्ते ते च कुवापि लक्ष्यवर्धनि सेवति ।
 ततः प्रसिद्धिर्बहुर्वात् स्ववत्त्वा रागांस्तु तान् पुनः ॥ २४ ॥

सर्वत्र लक्ष्यमात्रेण संयति प्रचरन्ति ये ।
 तान्मस्मत्परमाचार्यतान्पार्यतमुद्धृतान् ॥ २५ ॥
 रागाश्चिरुपधिष्यामि लक्ष्यलक्षणसंमतान् ।
 ग्रहांश्रन्वासर्भद्रादिष्वप्यस्था तेषु यद्यति ॥ २६ ॥
 देशिस्थान्सर्वरागेषु नैकान्तेन प्रवर्तेते ।
 तथापि लक्ष्यमाशित्य गानलक्ष्यानुसृत्य च ॥ २७ ॥
 रागाणां लक्षणं ह्रूमो संप्रति प्रचरन्ति ये ।
 निरूप्यमाणरागाणां पद्मादिकन्तो ह्रुपे ॥ २८ ॥
 स्त्रिरुपमेते षडभिः षडै रागा एव ग्रहस्वराः ।
 नाडः सौराष्ट्रः सारंगनाडः शुद्धवसन्तकः ॥ २९ ॥
 गुंडफिया मेचर्यादिर्नादिरामफियस्तथा ।
 चराष्ट्री ललिता पादिरागः सालगर्भरवी ॥ ३० ॥
 श्रीरानारविधन्यासिर्षकराभरणाभिधाः ।
 रागा हिंदोलभूषाळहिंदोन्पुष्वसंतकाः ॥ ३१ ॥
 आठर्याभिरीसामंदापसंताया च वैरवी ।
 देवगुमिर्गालचर्षीध शुद्धरामफिया तथा ॥ ३२ ॥
 फांभोजी च मूस्वारी च देवगांधारिका तथा ।
 नागध्वनी सामरागस्तथा सामवराळिक्र ॥ ३३ ॥
 एकविंशदिमे रागाः पद्मलन्यासग्रहांश्रकाः ।
 गुर्मेरी भिन्नपद्मश्च देवगुमिस्त्रयोप्यमी ॥ ३४ ॥
 रिन्यासांश्रग्रहाः मोक्ता मलंगभरतादिभिः ।
 नारायणास्त्युदेशाक्षी देशाक्षी राग एव च ॥ ३५ ॥
 नारायणश्च कर्णाष्टौ-वैंगालथेति विश्रुताः ।
 पत्तारस्तु इमे रागा गन्यासांश्रग्रहास्मृताः ॥ ३६ ॥
 जयंतसेनो बहुली चध्यमादी इमे चतः ।
 मग्नहा मध्यमन्यासा मांश्रकाः परिवीरिताः ॥ ३७ ॥

आधाश्चैत्रं सवेरी पन्पानांशुप्रहापुमे ।
 रामो मलहरी पंदारो वेलावली तथा ॥ ३८ ॥
 भैरवी चेति चत्वारो चन्दासांशुप्रहाः स्मृतः ।
 मौल्येदारमौल्ये द्वौ छायामौल्यभिधस्तथा ॥ ३९ ॥
 रीतिमौल्यः पूर्वमौल्ये मौल्ये नारायणाभिधः ।
 रागः कथमौल्यश्च सप्तमौल्य इमे पुनः ॥ ४० ॥
 निपादद्वयनिष्पासनिपादांशाः शचीरिताः ।
 चतुर्भवाश्चतुर्दिष्टा इति रागप्रहादिभिः ॥ ४१ ॥
 अर्धोर्षा कमाह्वय लक्ष्यलक्षणसंगतम् ।
 नादो भाषांगरागोऽथ वादी षड्जः स्वरो मतः ॥ ४२ ॥
 संवादी पंचमो ज्ञेयो गनी शोक्ता विवादिनी ।
 चतुर्वादि विभक्तं चार्धं सार्धं मणीयते ॥ ४३ ॥
 अक्षरोद्दि निषयनिवर्त्तमेकं मचछते ।
 संपूर्णरागः चैत्र्य संमत्तो नानवेदिनाम् ॥ ४४ ॥
 सौराष्ट्ररागो पेलस्य मौल्यस्याभ्युदयः पुरा ।
 संपूर्णचैत्र्य वादी च षड्जः संवादिनी मणी ॥ ४५ ॥
 निषादोऽनुवादी देवो रिषो द्वौ च विवादिनी ।
 सर्ववेलांतु नानव्यं स्यात् संवीतवेदिभिः ॥ ४६ ॥
 सारंगनादः संपूर्णः संबूतो मौल्यैलतः ।
 अस्यापि च भवेद्वादी षड्जः संवादिनी मणी ॥ ४७ ॥
 विवादिनी गनी चतुर्वादिनी पंचतर्पणी ।
 सारंगेशः प्रगतव्यः संवीतशुचिपारंगः ॥ ४८ ॥
 रागः शुद्धसंवात्यो रागांगो नीत्येते मने ।
 शंकराभरणात्स्वातरागमेत्यः सद्गुह्यः ॥ ४९ ॥
 आह वैकारशमस्वारोद्दि पंचमवर्त्तनात् ।
 चारवन्तं न तदुक्तं पस्मादस्यापरोहणात् ॥ ५० ॥

आरोहेऽपि मयीवोऽस्ति तस्मात्संपूर्णमेवागता ।
 दिनस्य चरमे यामे गीतः सोऽर्थं शुभाहः ॥ ५१ ॥
 गुरुद्विया गौळ्मेळजाला संपूर्णता यदा ।
 नादराभक्तियारागः संपूर्णस्वरसंगतः ॥ ५२ ॥
 नेपः सायाहसमपे गौळ्मेळसमुद्भवः ।
 चराहिरागः संपूर्णो वादी पद्मोऽथ कथ्यते ॥ ५३ ॥
 संवादिनीं यपीं श्रेयीं गनीं चिचिं चिवादिनीं ।
 कपभोळ्नुवादीं स्वात्सपेदां एव गीयते ॥ ५४ ॥
 मगे मगेयां ललितां यवनीं गौळ्मेळजा ।
 पाटीरागो गौळ्मेळमभूतः पाहरो मतः ॥ ५५ ॥
 गळोपक्षरमे यामे दिनस्य परिगीयते ।
 श्रीरागमेळसंभूतो रागः सालगमैरपी ॥ ५६ ॥
 संपूर्णस्वरसंपुक्ता यामे गेयां तुरीयके ।
 श्रीरागः परिपूर्णोऽपि नपरयोः स्थानवर्जितः ॥ ५७ ॥
 गेयः सायाहसमपे सर्वसंपत्प्रदायकः ।
 आरबीनामको गताः संपूर्णस्वरसंगतः ॥ ५८ ॥
 मैत्तरवस्य स एव न्यान्लैकराभरणः स्वयम् ।
 धन्याशिरासो रागागो जलतः श्रीरागमेळतः ॥ ५९ ॥
 निपळोपादीदुखोऽयं शालनीतः शुभमदः ।
 ऐकराभरणो रागः पूर्णः सायं मगीयते ॥ ६० ॥
 हिंदीन्संज्ञको गानो भिरदीन्सिन्संभपः ।
 श्रीदुषो रिपळोपेन सर्वकालेषु गीयते ॥ ६१ ॥
 भूषालः मान्द्रेव श्रीदुषो मनिचनेनात् ।
 एव रागांगरागेषु गणितः शार्ङ्गस्त्रिणा ॥ ६२ ॥
 आहरीमेळतः पूर्णो हिंदीन्सयापसन्तकः ।
 संपूर्णस्वाहरीरागः पद्मपंचमको कमान् ॥ ६३ ॥

वादिसंवादिनी तत्र गनी पैव त्रिवादिनी ।
 अनुवादिस्वरी द्वयी रिधी सार्य मगीयते ॥ ६४ ॥
 आभेरिरागः पूर्णोऽयमाहरीभेलसंभवः ।
 सामंतरागः पूर्णोऽय वादिसंवादिनी सर्पा ॥ ६५ ॥
 त्रिवादिनी त्रिवाच्य स्वराः स्युःसुवादिनः ।
 संकराभरणच्छयः सायमेप मगीयते ॥ ६६ ॥
 नसंतभैरवीरागः संपूर्णोऽप्यल्पसंभवः ।
 मानवोत्पन्न इत्येवं क्वातो वातात्मजन्मना ॥ ६७ ॥
 हेळ्ळनी रागः संपूर्णो यामेष्टे गीयतेऽन्तिमे ।
 पालवो मानवधीः स्यात्तु रागांगमूपभोऽलितः ॥ ६८ ॥
 भेलः श्रीरागभेलस्य सर्वेभालेषु गीयते ।
 संपूर्णः शुद्धरागकी वादी पदजोऽय कथ्यते ॥ ६९ ॥
 संवादी संभवः शोको ननी पैव त्रिवादिनी ।
 अनुवादिरिषट्ठं मेयं सार्य मगीयते ॥ ७० ॥
 किर्यागरागोऽयमिति भरतापिकुदीरितः ।
 कांभोजिरागः संपूर्णोऽप्यारोहे मभिवर्जितः ॥ ७१ ॥
 सार्य संगीयते सोऽयं संगीतागमपरमैः ।
 मूलारिरागः संपूर्णो वादिसंवादिनश्चिद् ॥ ७२ ॥
 सर्पा त्रिवादिनी तत्र गनी पैवानुवादिनी ।
 रिधापिति च वेद्यं गालय्यः सर्वेदाययम् ॥ ७३ ॥
 संपूर्णो देवगांधारीरागः श्रीरागमेवजः ।
 नातभ्यः शाररेवैव नामभ्यनिरथोच्यते ॥ ७४ ॥
 संपूर्णरागो रागांगः संकराभरणोत्थितः ।
 संकराभरणान्मेलान्संभूतः सामरागकः ॥ ७५ ॥
 संपूर्णः सतर्ज मेयो मंडमध्यमभूषितः ।
 रागः सामपराख्यातयः सायपेदसमुद्रवः ॥ ७६ ॥

- गौळमेलनतुद्धृतः सावेरीराग ईरितः ।
 आरोहे गभिलोपोऽयं प्राङ्गोऽथ विनसर्गः ॥ ९० ॥
 निरुप्यन्तेऽधुना रागाश्चत्वारो वैपलप्रदाः ।
 स्याता मलहरी गौळमेलनात्तानिलोपतः ॥ ९१ ॥
 पादचर्चं गता प्रातर्गोकव्या गीतकोविदैः ।
 यदारवाक्यरागस्तु भैरवीमेलसंभवः ॥ ९२ ॥
 संपूर्णस्वरसंयुक्तः सर्वकालेषु गीयते ।
 बेल्लावली तु भाषांगनातः श्रीरागमेलनः ॥ ९३ ॥
 संपूर्णभावं भजते मयाते चैप गीयते ।
 सायोडरागः संपूर्णः स्तुष्टांगभैरवीस्त्वः ॥ ९४ ॥
 पादौ पद्मोऽथ संवादीर्षनमः स्वादिवादिनी ।
 स्वरी निषादगांधारी रिषी पैवानुषादिनी ॥ ९५ ॥
 निरुप्यन्ते सप्तरागा निन्यासांश्चप्रदा मया ।
 गौळस्तु चारुवो रागो रागांगीथयोऽभिप्रेतः ॥ ९६ ॥
 पादिसंवादिनामत्र रिगी अवनत्यगीयते । (?)
 केदारगौळः संपूर्णः यामोर्गौळसंभवः ॥ ९७ ॥
 गेयोऽसौ सुतरां रक्तिदायको नायकोऽयमिः ॥
 लषांगरागस्त्वेवं ऊचिरे भरतादयः ॥ ९८ ॥
 गौळमेलोद्भवच्छायागौळसंपूर्णतांगतः ।
 रीषिगौळारूपरागस्तु भैरवीमेलसंभवः ॥ ९९ ॥
 संपूर्णश्चैप नातव्यः सोऽयं संगीतकोविदैः ।
 पूर्वेगौळस्य मेलः स्याच्छुद्धगौळस्य यः स्मृतः ॥ १०० ॥
 संपूर्णश्चैप नातव्यः सायाडे गीतकोविदैः ।
 नारायणाद्यगौळस्तु संपूर्णः पत्रिकीकृतः ॥ १०१ ॥
 केदारगौळमेलोत्पदः सायाडे त्वेव गीयते ।
 रागः कदाङ्गौळोऽयं ज्ञातः श्रीरागमेलनः ॥ १०२ ॥

संपूर्णोऽपि कदाचित्कदादाशेहे त्यक्तमध्यमः ।

रागः सिहरवो नाम पद्मन्यासप्रदांशकः ॥ १०३ ॥

सौम्यमस्माभिरुशीलः संपूर्णो गीयते सदा ।

लक्षिताः पंचपंचासदितिरागाः स्फुटं मया ॥ १०४ ॥

गीतवापयबंध्या हि तानन्ध्यायैः मवर्तिताः ।

देशीयरगाः कल्याणीममुखाः समित् कोटिशः ॥ १०५ ॥

गीतवापयबंधेषु नैते योग्याः कदाचन ।

कल्याणीरगाः संपूर्णं आरंभे मभिवक्षितः ॥ १०६ ॥

गीतमबंधासौम्योऽपि तुरुष्काणामतिप्रियः ।

रागः पंतुवराख्याल्पः संपूर्णः शमरमियः ॥ १०७ ॥

गीतवापयबंधानां दूरादूरतरः स्मृतः ।

एवं मकारेणोक्षेपा रागा देशसमुद्रवाः ॥

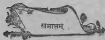
आनंत्यात्संकराश्च नास्माभिरुक्षिताः पूषक् ॥ १०८ ॥

इति श्रीमद्द्वैतविद्याचार्यसांनिधिस्यसर्वतोमुखातिशयसांनि-
धिस्यात्तवाजंपयशास्त्रिगोविंददीक्षिततामसांनिकावर द्वितीय-
नंदनस्य सांनिधिस्यसर्वश्रुतुयाजियल्लनारायणादीक्षिताऽप्यहि-
तानुजस्य अश्रुतविजयराधयभुपालमेरितस्य वैकटेश्वर

दीक्षितस्य कृती चतुर्दशिकाशिकायां

पंचमरामप्रकरणम्

संपूर्णम् ।

सनातनम्

चतुर्विंशतिप्रकाशिकान्तर्गतस्वरपत्रकम् ।

धृतिनाम्नानि.	शुद्धस्वरः	विप्लवस्वराः
१ लीला		वैदिककविवादः
२ कुसुमली		
३ मंदा		कनकलीविवादः
४ छंदोवती	पञ्चमः	
५ वयसली		
६ वंजनी		
७ रत्नवती	ऊषमः	
८ गीरी		
९ कोष्ठा	गांधारः	
१० यज्ञिका		साधारणगांधारः
११ यमसारिणी		
१२ प्रीति		अन्तरगांधारः
१३ मारुती	मध्यमाः	
१४ शिखी		
१५ वज्र		
१६ सर्वोपनी		वराहलीमध्यमाः
१७ आलापिनी	पंचमः	
१८ महेती		
१९ रोहिणी		
२० रम्या	वैजयन्ती	
२१ उषा		
२२ झोमिणी	निषादः	

धनुईण्डिमकाशिकान्तर्गतजनकमेळजन्यरागपत्रकम् ।

जनकमेळनामानि	जन्यरागाः
१ मुन्गारी	(१) मुन्गारी
२ सामवराळी	(१) सामवराळी.
३ भूपालः	(२) भूपालः, भिन्नवदः.
४ वसंतभिरवी	(१) वसंतभिरवी.
५ गौळः	(२५) गौळः, सुदक्षिया, सालंगवदः, नाथरीमाक्षिया, ललिला, फडी, गुलरी, वहुली, मालवपी, सायेपी, झापागौळः, पूयगौळः, कर्णोदक- वनाळः, खोराडः.
६ आहरी	(२) आहरी, द्विदोळवसंतः.
७ भिरवी	(३) भिरवी, द्विदोळः, आहरी, घंटा- रवः, रीतिगौळः.
८ श्रीरागः	(६) श्रीः, सालंगभिरवी, धन्यासी, मालवधी, देवगांधार, भाधोळी, वेलावली, केनडगौळः.
९ हेतुगवी	(२) हेतुगवी, देवदुति.
१० कांभोजी	(३) कांभोजी, केदारगौळः, नागवण- गौळः.
११ शंकराभरणः	(७) शंकराभरणः, भावडी, नागवलिः, नागः, सुदक्षवसंतः, नागवणदेशाधी, नारावणी.
१२ सामंतः	(१) सामंतः.
१३ देशाक्षी	(१) देशाक्षी.
१४ नादः	(१) नादः.
१५ झुलवराळी	(१) झुलवरी.
१६ पैतुवराळी	(१) पैतुवराळी.
१७ झुलवामाक्षिया	(१) झुलवामाक्षिया.
१८ सिहरवः	(१) सिहरवः.
१९ काळवापी	(१) धन्यावाः.

जाहिरात.

संगीतावर उपयोगी पुस्तकें.

१. धीनतन्त्रमधीतम् .... (संगीत)
२. धीनतन्त्रमधीतम् ..... (")
३. धीनतन्त्रमधीतम् .... (")
४. अहोपरायणतन्त्रमधीतम् .... (")
५. इतिहासावलीव्यासः .... (")
६. मद्यारण्यमोक्षः .... (")
७. अभिरामतन्त्रमधीतम् .... (")
८. धीनतन्त्रमधीतम् .... (")
९. धीनतन्त्रमधीतम् ..... (")
१०. धीनतन्त्रमधीतम् .... (")
११. संगीत तन्त्रमधीतम् .... (")
१२. संगीतकलाविधिः (मराठी भाषेतले)
१३. संगीतकलाविधिः (गुजराती भाषेतले)
१४. संगीतकलाविधिः (" ")
१५. संगीतकलाविधिः (" ")
१६. संगीतकलाविधिः (मराठीत)
१७. संगीतकलाविधिः (" ")
१८. संगीतकलाविधिः (भाग १-८ हिंदी भाषेत)
१९. हिंदुस्थानी संगीतकलाविधि (भाग १ मराठीत)
२०. हिंदुस्थानी संगीतकलाविधि (भाग २ मराठीत)
२१. हिंदुस्थानी संगीतकलाविधि (भाग ३ मराठीत)
२२. हिंदुस्थानी संगीतकलाविधि (भाग ४ गुजरातीत)
२३. संगीतकलाविधिः .... (हिंदीत)

पुस्तकवहा र संगीतकलाविधि पत्राचार कराव.

पनाः-भाळ चंद्र सीताराम लुकाधनकर, एम. ए., एम्. एल्. सी.
१ मलबार हिल, मुंबई